

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

бакалавра

на тему: «Картинна галерея старих майстрів у Дрездені:
формування колекції та охорона спадщини»

Виконала: студентка IV курсу
денної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 «історія та археологія»
Омелич Олена Юріївна

Керівник: к.і.н., доц.

Рачков Євген Сергійович

Рецензент: к.і.н., доц.

Павлова Ольга Григорівна

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАРТИННОЇ ГАЛЕРЕЇ СТАРИХ МАЙСТРІВ У ДРЕЗДЕНІ.....	11
РОЗДІЛ ІІ. ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ КАРТИННОЇ ГАЛЕРЕЇ СТАРИХ МАЙСТРІВ У ДРЕЗДЕНІ.....	27
РОЗДІЛ ІІІ. ПРАКТИКИ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КАРТИННІЙ ГАЛЕРЕЇ СТАРИХ МАЙСТРІВ У ДРЕЗДЕНІ.....	40
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. Картинна галерея старих майстрів у Дрездені є однією з найвизначніших художніх установ Європи, яка увібрала в себе не лише цінну колекцію творів образотворчого мистецтва, але й репрезентує унікальний феномен культурної пам'яті та культурної спадщини. Фонди галереї містять шедеври європейського живопису XIV–XVIII століть, включаючи твори таких митців, як Рафаель Санті, Рембрандт ван Рейн, Ян ван Ейк, Пітер Пауль Рубенс, Йоганнес Вермеєр та багато інших. Така концентрація художніх цінностей робить галерею об'єктом значного інтересу не лише з боку істориків мистецтва, а й фахівців з історії культури, музейної справи, охорони спадщини, а також міждисциплінарних гуманітарних студій.

Актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого переосмислення ролі музеїв у збереженні та трансляції культурних цінностей. У контексті сучасних викликів, пов'язаних з глобалізацією, комерціалізацією культури, загрозами втрати автентичності мистецьких пам'яток та цифровізацією музейного простору, особливої ваги набуває аналіз історичних практик формування музейних колекцій, зокрема у класичних європейських центрах музейництва. Картинна галерея старих майстрів у Дрездені, враховуючи зазначене вище, являє собою зразок «багатовікової інституції», що зуміла не лише зібрати, але й зберегти власну спадщину, адаптувавши її до сучасних реалій.

Вивчення процесу формування колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені дозволяє виявити ключові історичні закономірності, пов'язані з художніми смаками, політикою придбання творів, дипломатичними й культурними контактами Саксонії в епоху абсолютизму. Особливу увагу заслуговує період правління курфюрста Августа Сильного та його наступників,

які значною мірою вплинули на становлення мистецької репутації Дрездену як «німецької Флоренції». Формування галереї в цей час супроводжувалося активною закупівлею творів мистецтва за кордоном, залученням мистецтвознавців і реставраторів, що сприяло розвитку музейної інфраструктури в цілому.

Крім того, збереження та охорона колекції галереї у різні історичні періоди, зокрема під час воєн XX століття, становить важливу складову дослідження. Особливо драматичним етапом стала Друга світова війна, коли частина експонатів була евакуйована, деякі з них були пошкоджені або втрачені. Після завершення війни значна частина колекції була вивезена до СРСР, а потім повернута до Дрездена, що викликало численні дискусії, пов'язані з культурною дипломатією та міжнародним правом. Таким чином, вивчення політики охорони спадщини на прикладі галереї дозволяє актуалізувати важливі питання відповідальності за незаконне переміщення культурних цінностей, реституції, міжнародного музейного співробітництва тощо.

Також важливо наголосити, що сучасна роль Картинної галереї старих майстрів у Дрездені не обмежується лише функцією зберігання та експонування творів. Установа активно впроваджує інноваційні методи в музейній комунікації, розвиває освітні програми, підтримує наукові дослідження та сприяє міжкультурному діалогу. Це перетворює галерею на простір не лише історичної пам'яті, а й важливої культурної взаємодії, що потребує нових аналітичних підходів до її вивчення. Актуальність дослідження зумовлена потребою у ґрунтовному вивченні історико-культурного шляху формування колекції галереї, специфіки охорони культурної спадщини, а також визначенні сучасного значення галереї як провідного осередку європейської музейної традиції.

Об'єкт дослідження – Картинна галерея старих майстрів у Дрездені.

Предмет дослідження – історія формування колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені, а також практики охорони культурної спадщини, що застосовуються галереєю, зокрема її реставраційна, культурна та освітня діяльність.

Хронологічні межі дослідження. Нижня хронологічна межа роботи – 1560 рік – обумовлена створенням Кунсткамери, що поклала початок майбутній Картинній галереї старих майстрів у Дрездені. Верхня хронологічна межа – 2024 рік – обумовлена сучасними практиками охорони культурної спадщини, що застосовуються галереєю.

Територіальні межі дослідження передусім охоплюють місто Дрезден у Німеччині, а також інші країни Європи (Великобританія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Україна, Франція тощо), які в різні історичні часи впливали на формування та діяльність Картинної галереї старих майстрів у Дрездені.

Мета роботи – дослідити історію формування колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені, а також практики охорони культурної спадщини, що застосовуються галереєю, зокрема її реставраційну, культурну та освітню діяльність.

Відповідно до мети роботи були сформовані наступні **завдання**:

- опрацювати джерела та літературу, присвячені Картинній галереї старих майстрів у Дрездені;
- дослідити історію формування та подальші трансформації колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені;
- схарактеризувати ключові практики охорони культурної спадщини, що застосовуються галереєю, особливу увагу звернути на її реставраційну, культурну та освітню діяльність;
- дослідити взаємодію Картинної галереї старих майстрів у Дрездені з іншими установами культури, особливу увагу звернути на досвід співпраці з Пархомівським історико-художнім музеєм.

Історіографія дослідження. Картинній галереї старих майстрів у Дрездені присвячено чимало наукових та науково-популярних робіт. Зупинимо увагу на деяких дослідженнях, які становлять для нас найбільший інтерес.

Історія Картинної галереї старих майстрів у Дрездені починається з Цвінгеру, дослідженням якого тривалий час займалися здебільшого німецькі архітектори та історики. Однією з перших згадок Цвінгеру є робота письменника та історика Йогана Вільгельма Архенгольца «Geschichte des siebenjährigen Krieges in Deutschland»¹.

Найбільше літератури про галерею було створено протягом ХХ – початку ХХІ ст. Однією з найбільш відомих тривалий час була книга Манфреда Бахманна «Galería de Pintura de Dresde. Alte Meister»². Особливу увагу автор приділяє відкритості галереї для жителів Дрездена та інших відвідувачів упродовж всієї її історії.

Після Другої світової війни та вивезення значної частини колекції галереї до СРСР з'явилася низка ідеологічно насичених радянських публікацій. Насамперед слід згадати серію робіт під загальною назвою «Врятовані шедеври»³ (збірник документів, альбом і набори листівок). Центральною темою цих матеріалів була історія вивезення картин радянською армією з Дрездена у 1945 році, проведення реставраційних робіт у Москві та повернення творів до НДР у 1955 році. Враховуючи пропагандистський характер цих видань, дії СРСР подавалися в позитивному ключі, а повернення картин до Дрездена інтерпретувалося в межах радянської парадигми «дружби народів».

Загалом, історії Картинної галереї старих майстрів у Дрездені в контексті Другої світової війни присвячено низку досліджень. Зокрема, ця тема

¹ Archenholz, J. W. von. Geschichte des siebenjährigen Krieges in Deutschland. Mannheim: Schwan und Götz, 1788. 280 S.

² Galería de Pintura de Dresde. Alte Meister. New York: World Copyright, 1967. 86 p.

³ Спасенные шедевры. Т. 1: Сборник воспоминаний, материалов и документов / Сост.: Н. Шантыко. Москва: Советский художник, 1977. 115 с.; Спасенные шедевры. Т. 2: Альбом / Сост. Н. И. Беспалова; Фотогр. И. Д. Николаев. Москва: Советский художник, 1977. 272 с.

порушується в науково-популярному дослідженні Девіда Ірвінга, присвяченому бомбардуванню Дрездена в лютому 1945 року¹. Книга ґрунтується на серії з 37 статей про стратегічні бомбардування часів Другої світової війни. Книга перевидавалася багато разів та стала міжнародним бестселером на тлі активних дискусій 1960-х років щодо моральної оцінки бомбардувань цивільного населення нацистської Німеччини.

Слід зазначити, що історія формування колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені висвітлюється у різноманітних тематичних дослідженнях, присвячених окремим художникам (наприклад, Рафаель Санті²) або жанрам мистецтва (наприклад, натюрморт³). Картинна галерея та роль її колекції на сучасному етапі широко представлені в різноманітних академічних дискусіях, обговорюються на конференціях і симпозіумах⁴.

Джерельна база дослідження представлена кількома групами джерел: 1) письмові (архівні документи та каталоги); 2) візуальні (картини, фотографії та відео); 3) інтернет-ресурси (вебсайти галереї та інформаційних видань).

Серед письмових джерел особливе значення мають документи з архіву SKD (Staatliche Kunstsammlungen Dresden). Вони присвячені історії Дрезденської галереї та відіграли важливу роль у формуванні структури дослідження й організації пошукової роботи. Архівні матеріали дозволили підтвердити низку фактів з історії галереї (зокрема, документи про передачу картин і реставраційні роботи), а також відкрили нові перспективи дослідження, зокрема в контексті взаємозв'язків між Дрезденською галереєю та Пархомівським історико-художнім музеєм.

¹ Irving D. Apocalypse 1945, The Destruction of Dresden. Sedona: Veritas Publishing Co, 1995. 315 p.

² Mohr L. Raphael – The Power of Renaissance Images: The Dresden Tapestries and Their Impact. Sandstein Verlag, 2020. 336 p.

³ Krüger K. (ed.). Stilleben: zeitlose Schönheit. Hatje Cantz, 2024. 160 S.

⁴ Knowledge processes – events, conferences, talks // Staatliche Kunstsammlungen Dresden Knowledge processes URL: <https://www.skd.museum/en/research/knowledge-processes/> (дата звернення: 15.04.2025).

Серед друкованих джерел особливу увагу заслуговує каталог «Військові втрати Дрезденської картинної галереї» 1963 року, що містить перелік творів мистецтва старих і нових майстрів, які зникли безвісти під час Другої світової війни¹.

Серед візуальних джерел важливе місце посідають картини та фотографії. Під час дослідження також були використані авторські фотографії, зроблені безпосередньо в процесі відвідування галереї. Вони ілюструють сучасну практику охорони культурної спадщини. Історичні фотографії дають змогу простежити зовнішній вигляд галереї в різні часи. Картини репрезентують специфіку колекції й одночасно виступають безпосереднім джерелом дослідження, адже сама галерея сьогодні залишається однією з провідних культурних пам'яток не лише Дрездена, а й усієї Німеччини. Вільний доступ до експозиції дає змогу безпосередньо ознайомитися з творами великих майстрів і відчувати історичну тяглість культурного досвіду.

Важливим складником джерельної бази стали німецькомовні інтернет-ресурси, які надали додаткову інформацію про сучасну діяльність галереї та історію формування її колекції.

Таким чином, джерельна база дослідження є репрезентативною й достатньою для реалізації поставленої мети та завдань роботи.

Методологія дослідження. Під час написання дипломної роботи було використано низку спеціально-історичних та міждисциплінарних методів дослідження.

Насамперед, історико-хронологічний метод дозволив простежити процес формування галереї у динаміці, тобто від її заснування до сьогодні. Цей метод дозволив структурувати матеріал та висвітлити послідовні зміни у функціонуванні інституції.

¹ Kriegsverluste der Dresdener Gemäldegalerie: vernichtete und vermisste Werke // Heidelberg historic literature – digitized URL: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/ebert1963/0018/image.info> (дата звернення: 25.01.2024).

Значну роль під час дослідження відіграв метод системного аналізу, завдяки якому Картинна галерея старих майстрів у Дрездені розглядається як складна інституція. Такий підхід дозволив охопити не лише мистецтвознавчі, але також культурні та освітні аспекти діяльності галереї. Цьому також сприяло використання культурологічного методу, який надав змогу інтерпретувати музей як простір формування колективної пам'яті та збереження локальної ідентичності.

Окреме місце займає іконографічний метод, який було використано під час розгляду окремих творів мистецтва та фотографій колекції галереї. Цей метод дозволив краще зрозуміти характерні особливості формування колекції та дослідити виклики, пов'язані зі збереженням творів мистецтва.

Загалом, дослідження має міждисциплінарний характер, оскільки передбачає поєднання напрацювань різних наукових дисциплін (історія мистецтва, музейна справа, студії спадщини тощо). Робота вирізняється широким контекстом дослідження галереї як простору міжкультурного діалогу.

Наукова новизна роботи полягає в проведенні комплексного дослідження історії формування колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені, а також практик охорони культурної спадщини, що застосовуються галереєю, зокрема її реставраційної, культурної та освітньої діяльності. Крім того, наукова новизна полягає в дослідженні співпраці Картинної галереї старих майстрів у Дрездені з Пархомівським історико-художнім музеєм на основі архівних документів.

Апробація основних результатів дослідження відбулася у межах доповіді на науковому гуртку історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін кафедри історіографії, джерелознавства та археології історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 24 березня 2025 року (тема доповіді: «Мистецтво, що долає

кордони: співпраця Пархомівського художнього музею та Картинної галереї старих майстрів у Дрездені упродовж 1960-1980 рр.»).

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та літератури, а також додатків.

РОЗДІЛ I. СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАРТИННОЇ ГАЛЕРЕЇ СТАРИХ МАЙСТРІВ У ДРЕЗДЕНІ

Зараз Дрезденська галерея старих майстрів вважається однією з найпопулярніших та найкращих художніх зібрань у Європі, яку щорічно відвідує тисячі туристів з усього світу (рис.1,2). Вона протягом століть слугувала натхненням для видатних діячів мистецтва, таких як: Ганс Крістіан Андерсон, Карл Густав Карус, Герман Грім, Лев Толстой, Федір Достоевський, Ілля Рєпін, Оноре де Бальзак, Стендаль та інші¹. Чим особлива ця галерея та її історія? Як змінювався її вигляд та розташування? З якими проблемами довелось стикнутися Дрезденській галереї протягом часу її існування та як їх було вирішено? Спробуємо відповісти на ці та інші питання.

Вважається, що Дрезденська галерея бере свій початок із Кунсткамери (з нім. *Kunstkammer* – «кімната мистецтва»), створеної в 1560 році курфюрстом Августом I (1526–1586 рр.). Кунсткамера містила твори мистецтва, ремесл, предмети історії й природознавства² та належала роду Веттинів, які формували колекції різних цінностей протягом століть³. Варто згадати й іншу версію «початку» галереї, який було описано в Дрезденському путівнику 1856 року. Згідно путівника, майбутня картинна галерея бере свій початок від Георга Бородатого (1500–1539 рр.). Зокрема, він колекціонував картини художника Лукаса Кранаха (1472–1553 рр.), як його покровитель, тим самим зібравши в Дрездені найбільшу кількість робіт художника з усіх музеїв Європи⁴. Ця версія засвідчує, що історія формування великої колекції живопису в Дрездені

¹ Bachmann, M. *Galería de Pintura de Dresde. Alte Meister*. New York: World Copyright, 1967. p. 19.

² *Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen* URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024).

³ *400 Jahre Dresdener Kunst Sammlungen 1560-1960 / Generaldirektion der Staatlichen Kunstsammlung Dresden*, Dresden: VEB, 1960. S. 24.

⁴ Katharina Stauder, Wendy Wallis, Jens Möbius *Old masters picture gallery*. Berlin: LVD Gesellschaft für Datenverarbeitung mbH, 2009. p. 5.

розпочалася саме з робіт Лукаса Кранаха. На момент створення Кунсткамери колекція налічувала понад 100 творів мистецтва різних художників, переважно німецьких.

З приходом до влади в Саксонії у 1694 році курфюрста Августа Сильного (рис. 3) (1670–1733 рр.) для колекції картин у Кунсткамері вже не знайшлося місця. Тимчасовим рішенням стало розміщення творів у різних резиденціях Саксонії, що належали курфюрсту. Так, частину картин перевезли до постійного місця проживання Августа Сильного («Residenzschloss»), деякі до замку Пільніц та замку в Моріцбурзі¹. З часом з'явилась ідея створення окремого приміщення для колекції.

Як та чому виникла ідея створити картинну галерею? Більшість німецьких дослідників наголошує, що авторство ідеї належало курфюрсту Августу Сильному, який був відомим поціновувачем мистецтва². Усвідомивши масштаби наявної колекції картин і прагнучи її подальшого поповнення, Август Сильний ухвалив рішення створити в Цвінгері – архітектурному комплексі в Дрездені, який за його правління слугував місцем для урочистостей і відпочинку – окремі зали, призначені для розміщення галереї. Саме завдяки цьому рішення Август Сильний увійшов в історію Дрездена та всієї Саксонії як «мистецький просвітител»³.

Разом із тим деякі дослідники зазначають, що ідея створення галереї належала придворному архітектору Ле Пла (1670–1745 рр.), який до цього подорожував містами Італії, Франції та Іспанії. Маючи ідею створити картинну галерею, він переконав у цьому Августа Сильного, а той своєю чергою сприйняв цю ідею на користь підвищення своє популярності й авторитету та погодився

¹ Katharina Stauder, Wendy Wallis, Jens Möbius Old masters picture gallery... p. 6.

² Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit. 250 Jahre Gemäldgalerie Dresden / Angelo Walther, Berlin: VEB, 1972. S. 294.

³ Там само. S. 294; 400 Jahre Dresdener Kunst Sammlungen 1560-1960... S. 23.

на її реалізацію. Враховуючи зазначене вище, створення галереї не варто приписувати лише одному курфюрсту¹.

У липні 1722 року Август Сильний вирішив провести інвентаризацію всіх картин, розміщених у різних королівських володіннях, і об'єднати найцінніші твори в окрему картинну галерею. Того ж року під керівництвом головного архітектора Ле Пла відібрані для галереї картини були розміщені у спеціально підготовлених приміщеннях на другому поверсі «конюшеного корпусу» в Юденхофі (рис. 4). Згідно опису 1742 року, кількість розміщених там картин становила 1 938 одиниць².

Отже, роком заснування галереї вважається 1722 рік, а першим директором галереї став придворний архітектор Ле Пла³. У 1726 році картини з Кунсткамери перевезли в так звану «Велику залу» Цвінгеру і до кімнат, які прилягають до зали⁴.

Подальше керівництво галереєю вже провадили художники. На думку Августа Сильного, тільки «людина мистецтва» могла керувати картинною галереєю і знала, чого вона потребує. Першими директорами галереї були Йоганн Готфрід Рідель разом з Йоганном Адамом Штейнгейзером (1742–1755 pp.), потім син першого, Ріделя, – Йоганн Антон Рідель (1755–1816 pp.)⁵. Йоганн Антон Рідель стояв на чолі галереї до своєї смерті в 1816 році, а за ним прийшла низка художників-директорів: Карл Фрідріх Деміані в 1816 році, Йоганн Фрідріх Маттаї в 1823 році, з 1846 Юліус Шнорр фон Каролафельд з Мюнхена, потім Юліус Хюбнер до 1882 року⁶.

¹ Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit ... S. 294; Gemäldgalerie Dresden Alte Meister. Dresden: Herausgegeben von der Generaldirektion der Staatlichen Kunstsammlungen, 1960. S. 7.

² J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister. 12 Auflage. Berlin: Verlag für Literatur und Kunst, 1930. S.13.

³ Gemäldgalerie Alte Meister Dresden. Katalog der ausgestellten Werke / Manfred Bachmann, Anneliese Mayer-Meintschel, Angelo Walther, Harald Marx, Hans-Jörg Göpfert, Под ред. Angelo Walther. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 1983. S. 9.

⁴ Gemäldgalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024).

⁵ Там само.

⁶ Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit ... S. 298.

Слід відзначити, що спочатку відвідування галереї було доступним лише дворянству та самому курфюрсту. Перші каталоги були спочатку надруковані французькою мовою (1765 р.) відповідно до освітніх потреб вищих класів. І навіть в середині ХІХ століття простим людям, зокрема фермерам, ремісникам і робітникам практично було відмовлено у доступі до відвідування галереї. Наприклад, в оголошенні 1839 року вказувалося, що галерея відкрита тільки в будні дні з 9 до 13 для «пристойно одягнених людей»¹. Німецький реформатор культури Пауль Шуман (1855–1927 рр.) писав про знамениті мистецькі об'єкти Дрездена у своїй книзі 1909 року «У наступні десятиліття ХІХ століття» так: «Королівські колекції творів мистецтва не були відкриті для широкої публіки, а були доступні лише небагатьом обраним в обмін на "чайову послугу" – директоріві треба було заплатити дукат»².

Заснування Дрезденської галереї підштовхнуло багатих колекціонерів мистецтва передавати в галерею свої картини, оскільки вони знали, що курфюрст заради творів мистецтва готовий заплатити великі гроші. Деякі предмети колекції були придбані особисто Августом Сильним під час подорожей європейськими країнами. Наприклад, він придбав «Царство флори» Нікола Пуссена та «Сплячу Венеру» Джорджоне Барбареллі да Кастельфранко³.

Протягом ХVІІІ століття, з початку заснування галереї у 1722 році, відбувалось поповнення колекції картин, чим займався не лише Август Сильний, а й його «художні агенти» та син-наступник – Август ІІІ (1696–1763 рр.). Саме за часів правління Августа ІІІ до картинної галереї потрапили найважливіші картини, які перетворили її на галерею міжнародного значення⁴.

¹ Gemäldgalerie Alte Meister Dresden. Katalog der ausgestellten Werke / Manfred Bachmann, Anneliese Mayer-Meintschel, Angelo Walther, Harald Marx, Hans-Jörg Göpfert, Под ред. Angelo Walther. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 1983 . S. 8; 400 Jahre Dresdener Kunst Sammlungen 1560-1960... S. 24.

² Gemäldgalerie Dresden Alte Maister. Dresden: Herausgegeben von der Generaldirektion de Staatlichen Kunstsammlungen, 1960. S. 8.

³ Там само. S. 9.

⁴ J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S. 16.

Знаковою подією в історії Дрезденської галереї стала Семирічна війна (1756–1763 рр.). Після завоювання Дрездену прусським королем Фрідріхом II, місто зазнало значних культурних та матеріальних втрат. Він зібрав з усієї Саксонії твори мистецтва, а також фарфор з Цвінгера. Саксонія втратила багато коштовних речей, які потрапили до Пруссії, але спустошення не зачепило Дрезденську галерею. Це пов'язано з особистим відношенням Фрідріха II до місця, де «живе мистецтво». Він активно відвідував Дрезденську галерею, але так нічого звідти не взяв. Фрідріх II щедро нагородив охоронців цієї галереї, які стоять на варті збереження вічних творів мистецтва, як знак особистої вдячності та поваги¹.

Які події XIX століття зіграли найбільш важливу роль для розвитку галереї? У цей період не відбувалося таких масштабних поповнень колекції, як протягом попереднього століття. Характерними рисами цього періоду були зміна власників картин внаслідок політичних трансформацій, спорудження архітектором Земпером нової будівлі для картин старих майстрів, поділ картинної галереї на дві установи, а також перетворення галереї на осередок просвіти.

Після набуття чинності першої саксонської конституції в 1831 році адміністрація і фінансування на так звані «Королівські колекції мистецтва і науки» з музею «Зелене склепіння» та галереї в Цвінгері були передані державі, однак самі колекції залишались власністю царської родини роду Веттинів. Лише після листопадової революції 1918 року «Королівські колекції мистецтва і науки» були перетворені на державні колекції. 24 липня 1924 року виникла суперечка між родом Веттинів та Вільною державою Саксонією, у результаті якої всю колекцію було передано Культурному фонду².

¹ Archenholz J.W. Geschichte des siebenjährigen krieges in Deutschland von 1756 bis 1763. — Mannheim, 1788. S. 42.

² 400 Jahre Dresdener Kunst Sammlungen 1560-1960... S. 24.

Зі збільшенням кількості картин, зростало і зацікавлення галереєю не лише з боку місцевої інтелігенції, але й з боку заможних іноземців, що спонукало місцеву владу на створення більшого музейного приміщення для картинної колекції. Замовлення на будівництво незабаром було надано Дрезденському архітектору Готфріду Земперу (1803–1879 рр.). Його проєкт передбачав архітектурне завершення Цвінгера зі зверненої до річки Ельба сторони у формі палацу¹. У 1847 році архітектор Земпер запропонував збудувати на цьому місці будівлю в стилі Ренесансу, яке б замикало простір Театральної площі. Ідея була схвалена і в тому ж році почалося будівництво.

Слід відзначити, що Готфрід Земпер в есе, опублікованому в 1852 році, прагнув до того, щоби «колекції предметів мистецтва, які могли б стати дуже потужною підмогою для національної освіти», були використані для цієї мети і стали доступними широкому загалу людей, простому народу. Ця вимога, висунута понад 100 років тому, була повністю реалізована лише в ХХ століття. Символічним є те, що першими відвідувачами нової картинної галереї стали будівельники, які тут працювали. На запрошення генеральної дирекції вони та члени їхніх сімей змогли насолодитися мистецькими скарбами галереї перед офіційним відкриттям нової будівлі галереї².

1855 рік – офіційна дата відкриття галереї Земпера, куди перенесли усі здобутки курфюрстів попередньої доби і яка досі є однією з найвизначніших галерей в Європі³ (рис.5,6).

Завдяки ініціативі німецького художника Юліуса Гюбнера (1806–1882 рр.) та директора галереї Карла Вермана (1844–1933 рр.), який очолив галерею у 1882 році, колекцію було розділено на дві частини: Галерея старих

¹ Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024).

² Gemäldegalerie Dresden Alte Maister . Dresden: Herausgegeben von der Generaldirektion de Staatlichen Kunstsammlungen, 1960 . S. 8.

³ Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024).

майстрів (Gemäldegalerie Alte Meister), яка включає картини XV–XVIII століть та Галерея нових майстрів (Gemäldegalerie Neue Meister), що включає картини майстрів XIX та XX століть, від епохи Романтизму. Рішення про поділ колекції на дві частини мало низку причини. Одна з них – це значний розмір колекції картин, які було складно розташувати в одній будівлі. Колекція потребувала більше місця. Також очевидно було фінансова причина. У другій половині XIX століття було набагато дешевше купити роботи нових майстрів, ніж старих¹.

За яким принципом була розділена колекція картин? Вважалося, що картини XV–XVIII століть мають безпосередній зв'язок з минулим, майстри цього періоду передусім зверталися до минулого, до класики, що й робило їх «старими майстрами». Натомість «нові майстри» – це художники, які привносили нові образи та бачення краси в мистецтво. Послугуючись зазначеним принципом, Верман втілював в життя ідею створення двох галерей².

У 1897 році в галереї була проведена Міжнародна художня виставка, після чого галерея почала активно закуповувати роботи зарубіжних майстрів сучасного мистецтва. У Галереї нових майстрів з'явилися такі митці, як Клод Моне, Ежен Лаерман, Людвіг Ріхтер та інші³. На жаль, протягом 1930–1940-х років, галерея постраждала внаслідок дій нацистів. Наприклад, у 1937 році нацистська влада було конфіскувала 437 робіт нових майстрів та значну кількість продала за кордон, зокрема, роботи Отто Дікса, Еміля Нольде, Карла Хофера, Оскара Кокошки, Джорджа Гросса, Конрада Феліксмюллера, Карла Шмідт-Ротлуфа, Ліонелья Файннінгера, Пауля Клеє, Еріха Хеккеля, Ернста

¹ Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024).

² Там само.

³ Там само.

Барлаха, Ловіса Корінта, Макса Ліберманна, Вільгельма Лембрука та Герхарда Маркса¹. У 1938 році галерею взагалі було закрито.

Наприкінці XIX – на початку XX століть у Цвінгері відбувалися чисельні реставраційні роботи, які були необхідні з огляду на війни та внутрішні потрясіння попереднього часу.

У 1942 році картини з Дрезденської галереї було вивезено до тунелів Котти². Це була колишня каменоломня, яка заросла лісом у селі Гроскотта (зараз – район Дрездена) і до якої вів тунель. Тунель був призначений для візка, яким вивозили каміння, про що свідчать залишки рейок. Збудований для руху візків, тунель вирізнявся значною висотою і на той час перебував у доброму стані. Через висоту тунель було обрано місцем зберігання більшості картин старих і нових майстрів, а також скульптури, які були досить високими (наприклад, «Сікстинська мадонна» мала розмірами 265×196 см і вимагала просторого приміщення, не кажучи про інші цінності Цвінгера). Тунель також мав багато різних відгалужень, що могло заплутати грабіжника, який не знав його структури. Зрештою, незважаючи на значні труднощі, цінності вдалося віднайти. Через вогкість у тунелі картини почали псуватися і потребували реставрації³.

Трагічною подією в історії Дрезденської галереї старих майстрів стало бомбардування Дрездена під час Другої світової війни. Особливо сильно музей постраждав 13 і 14 лютого 1945 року. Англійський письменник та історик Девід Ірвінг (1938 р.н.) зазначив: «Були зруйновані безцінні пам'ятки архітектури. Серед них три палаци, Стара Ратуша, Цвінгер (також побудований Земпером),

¹ Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024); Katharina Stauder, Wendy Wallis, Jens Möbius Old masters picture gallery. Berlin: LVD Gesellschaft für Datenverarbeitung mbH, 2009. S. 11.

² Gemäldgalerie Alte Meister Dresden. Katalog der ausgestellten Werke / Manfred Bachmann, Anneliese Mayer-Meintschel, Angelo Walther, Harald Marx, Hans-Jörg Göpfert, Под ред. Angelo Walther. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 1983 . S. 16.

³ Цвінгер. По следу дрезденских шедевров//Телеканал Культури. URL: https://youtu.be/YZQTy_iJzyM (дата звернення: 25.03.2024).

чотири музеї, домова церква. Знаменитий на весь світ музей під назвою “Зелені склепіння”, архітектурний шедевр Шинкеля, Галерея нових майстрів (перейменована на Альбертіум) з його безцінною колекцією скульптур і Академія мистецтв – також згоріли повністю»¹.

З картинами нових майстрів під час евакуації сталася трагедія. 13 лютого 1945 року 154 картини згоріли під час бомбардування (рис. 7). Бомба потрапила у вантажівку, в якій вони знаходилися². Серед знищених картин були «Дробильники каменю» Густава Кюрбе, «Кабани» Фердинанда Райського та ін.³.

Згідно приблизних підрахунків, протягом останніх тижнів війни було знищено 206 картин. Крім того, 507 картин зникли після закінчення війни. Серед них були роботи Лукаса Кранаха Старшого (1472–1553 рр.), Антона Граффа (1736–1813 рр.), італійських та голландських майстрів XVII століття⁴. Крім того, у 1945 році чимало цінних картин, знайдених радянськими військовими в тунелях району Котти, було вивезено до Москви та Києва. Серед них була й «Сікстинська Мадонна» Рафаеля Санті⁵.

Складною проблемною для Дрезденської галереї після Другої світової війни стало повернення картин, незаконно вивезених до СРСР. У 1955 році Москва ухвалила рішення про повернення 1 240 картин. Існує багато різних досліджень, присвячених цьому жесту СРСР, який видається доволі нетиповим. Повернення картин до Дрездену після реставрації в Москві стало, справді, знаковою подією. На російських сайтах на цю тему можна побачити такі пропагандистські характеристики: «Широкий жест Росії досі залишається

¹ David I. Der Untergang Dresdens. Reinbek b. Hamburg, 1967. S. 300.

² Staatliche Burgen und Schlösser Burgen und Gärten Sachsen GmbH (Hrsg.): Bombensicher. Kunstversteck Weesenstein 1945. Dresden, 2018. S. 68.

³ Galerie Neue Meister // Dresden und Sachsen... (дата звернення: 08.02.2024).

⁴ Gemäldegalerie Alte Meister//Dresden und Sachsen... (дата звернення: 26.01.2024); Angelo Walther Gemäldegalerie Dresden Alte Meister. 12. Aufl. Dresden: Staatlichen Kunstsammlungen, 1969. S. 7.

⁵ Gemäldegalerie Alte Meister Dresden. Katalog der ausgestellten Werke / Manfred Bachmann, Anneliese Mayer-Meintschel, Angelo Walther, Harald Marx, Hans-Jörg Göpfert, Под ред. Angelo Walther. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 1983. S. 11.

неперевершеним вчинком» або «нова росія може посперечатися з СРСР у благородстві». Приблизно третина мистецьких цінностей, які були привезені до СРСР, були сильно пошкоджені різними способами. Іноді це був просто розкладений лак, а іноді це була картина, суцільно покрита цвіллю. Водночас навряд чи можна трактувати повернення картин лише як «жест доброї волі» чи культурницьку акцію. Тут можна побачити політичну складову, зокрема бажання голови СРСР Микити Хрущова продемонструвати справжність «дружби народів» соціалістичного табору. Перед відправкою до Дрездену картини були виставлені в Державному музеї образотворчих мистецтв імені О. С. Пушкіна. Глядачі змогли побачити «Сікстинську Мадонну» Рафаеля Санті, «Динарій Кесаря» та «Сплячу Венеру» Вечелліо Тіціана тощо¹.

Слід відзначити, що німецька сторона (Федеративна Республіка Німеччина) сприйняла повернення картин дещо стримано, оскільки, на її думку, до СРСР було вивезено набагато більше музейних коштовностей, які за законами міжнародного права необхідно було повернути до тодішньої Німецької Демократичної Республіки: «Якими б великими не були увага та радість у Дрездені, відлуння у Федеративній Республіці було стриманим. Повернення не відповідало побитому кліше російських злодіїв мистецтва часів Холодної війни. Те, що Радянський Союз хотів розлучитися зі своїми “військовими трофеями”, було лише пропагандистським маневром, так припускали на Заході. Незадовго до цього, в січні 1954 року, “Штутгартер Цайтунг” опублікувала серію драматичних статей про долю дрезденських художніх колекцій під заголовком “Пограбування Сікстинської Мадонни”. Неправдива інформація про місцезнаходження творів мистецтва і старі упередження утворили гримучу суміш. Між іншим, там можна було прочитати: “ще більш обурливим є знищення всесвітньо відомої колекції дрезденського

¹ Gemäldegalerie Alte Meister//Dresden und Sachsen... (дата звернення: 26.01.2024).

фарфору. Дике варварство...»¹ (пер. з нім.)¹. Такі коментарі з'явилися після повернення картин. Згодом, у 1958 році, СРСР повернув до Німецької Демократичної Республіки фонди ще кількох німецьких музеїв, що зберігалися в Радянському Союзі, включаючи музейні цінності з шести дрезденських колекцій².

У 1963 році Державні збори творів мистецтва видали каталог «Військові втрати Дрезденської картинної галереї», у якому було представлено перелік творів мистецтва старих і нових майстрів, що зникли безвісти, були знищені під час бомбардування 1945 року або втрачено через вологість у тунелі Котта³.

Протягом другої половини ХХ століття Дрезденська галерея перетворилася на популярний серед містян культурний осередок. Відомо, що у 1978 році 89 000 із приблизно 500 000 мешканців Дрездена, переважно працюючих, придбали річний абонемент для постійного відвідування художніх музеїв міста, зокрема й Дрезденської картинної галереї старих майстрів.⁴

У Дрезденській галереї постійно здійснювалися реставраційні роботи, спрямовані на забезпечення належних умов для збереження колекції. Особливо інтенсивно такі роботи проводилися впродовж другої половини ХХ століття, що було зумовлено необхідністю ліквідації пошкоджень, завданих під час Другої світової війни, а також підвищенням вимог до збереження творів мистецтва. Протягом 1983–1992 років реставраційних керівником робіт був німецький архітектор та реставратор пам'яток Ульріх Ауст (1942–1992 рр.), а протягом 1993–2019 рр. – Карл Шопнер⁵.

¹ Roth M. Venus im Kerzenschein//Die Welt URL: <https://www.welt.de/print-welt/article160630/Venus-im-Kerzenschein.html> (дата звернення: 27.01.2024).

² Gemäldgalerie Alte Meister Dresden. Katalog der ausgestellten Werke / Manfred Bachmann, Anneliese Mayer-Meintschel, Angelo Walther, Harald Marx, Hans-Jörg Göpfert, Под ред. Angelo Walther. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 1983. S. 11.

³ Kriegsverluste der Dresdener Gemäldegalerie: vernichtete und vermisste Werke // Heidelberg historic literature – digitized URL: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/ebert1963/0018/image,info> (дата звернення: 25.01.2024).

⁴ Gemäldgalerie Alte Meister Dresden. Katalog der ausgestellten Werke / Manfred Bachmann, Anneliese Mayer-Meintschel, Angelo Walther, Harald Marx, Hans-Jörg Göpfert, Под ред. Angelo Walther. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 1983. S. 9.

⁵ Hans Nadler. Daten zum Wiederaufbau... S. 177.

У 1989 році галерея була зачинена на ремонт та відкрила свої двері 5 грудня 1992 року¹. У результаті було поліпшено оснащення музею, відновлено декоративні форми епохи Готфріда Земпера, оновлено систему розвішування картин в музеї: картини були розвішані здебільшого в два ряди один над одним, дещо тісніше, ніж до того, але і набагато вільніше, ніж у XIX ст.². Відремонтована у 1992 році галерея привабила до Дрездена значну кількість відвідувачів. Саме цей період вважається початком піку популярності галереї, який триває й донині.

Діяльність і стан галереї у XXI столітті характеризуються боротьбою з впливом природних умов, проведенням нових ремонтних робіт, впливом інфекційних захворювань на відвідуваність, а також адаптацією установи до вимог нової технологічної епохи.

Серед важливих викликів для Дрезденської картинної галереї слід відзначити велику повінь 2002 року, що охопила Саксонію. Це була найбільша повінь, яку пережила Німеччина, спричинене підвищенням рівня води в річці Ельба. Повінь розпочалася 8 серпня 2002 році у долині річки Камп у Нижній Австрії. До Дрездена вода дісталася 14 серпня, а вже наступного дня ситуація стала загрозливою для збереження колекцій галереї. Було заплановано евакуацію творів мистецтва, однак через стрімке підняття води здійснити її не вдалося: внутрішній двір Цвінгера (Цвінгерхоф) був затоплений. Відкачати воду вдалося лише через кілька днів. 18 серпня повінь у Дрездені завершилася, на щастя, без втрат для колекції творів мистецтва³.

Наслідки цієї повені були вкрай складними. У Німеччині стихійне лихо забрало життя 21 людини, серед яких був і рятувальник із Пірни, який брав участь у рятувальній операції. Багато людей залишилися без даху над головою.

¹Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024).

² Там само.

³ Zwinger Dresden: Die Geschichte // Zu Gast in Dresden URL: <https://www.zu-gast-in-dresden.de/zwinger-dresden-die-geschichte/> (дата звернення: 30.01.2024).

Для надання допомоги постраждалим кошти збирали навіть у країнах Африки. Повінь завдала значної шкоди Цвінгеру, спричинивши серйозні пошкодження його архітектурних конструкцій та садово-паркового ансамблю¹.

З цієї події можна зробити кілька висновків. Витвори мистецтва Дрезденської картинної галереї вдруге за свою історію зіткнулися з серйозною загрозою, пов'язаною з впливом вологи (перший випадок мав місце під час Другої світової війни, коли картини зберігалися у вологих підвалах). Існує припущення, що після повені 2002 року цінність колекції в очах громадськості зросла, що, своєю чергою, сприяло підвищенню інтересу відвідувачів до галереї.

Напочатку XXI століття у галереї Земпера були проведені ремонтні роботи, попри те, що попередня масштабна реконструкція відбулася наприкінці XX століття. Причини такого рішення пояснив державний міністр Георг Унланд під час спеціальної екскурсії: «Галерея старих майстрів з її видатними творами мистецтва є магнітом для відвідувачів. Через інтенсивну експлуатацію будівля має ознаки зносу. Крім того, пошкодження мансардних вікон та структурні проблеми показали, що необхідний капітальний ремонт»². На такі проблеми, можливо, вплинули зміни структури галереї та фарбування в ній стін у 1989 році. Під час ремонтних робіт було модернізовано освітлення залів галереї, встановлено ліфти, гардеробні приміщення, головну касу та систему кондиціонування повітря. Іншими словами, метою реконструкції було поліпшення умов для відвідувачів без втручання в основну структуру історичної будівлі³.

У 2019 році в галереї знов відбулися зміни – був оновлений колір стін у кожній частині галереї. Так, зали німецького та голландського живопису були

¹ Klöpper M. Die Jahrhunderflut 2002 // Feuerwehrmagazin URL: <https://www.feuerwehrmagazin.de/nachrichten/die-jahrhunderflut-2002-82583> (дата звернення: 30.01.2024).

² Sempregalerie – Alte Meister in neuem Licht // Sachsen.de URL: <https://www.medienservice.sachsen.de/medien/news/189514> (дата звернення: 05.01.2024).

³ Там само.

пофарбовані у зелений колір, французького та іспанського – у синій, а червоний – для італійського. Директорка Дрезденського державного художнього зібрання Маріон Аккерман відзначила, що музей провів попереднє опитування, щоби визначити, який із кольорів найкраще підходить тій чи іншій художній школі, як поєднуються вони з картинами, рамами та освітленням. Зрештою було вирішено, що різні кольори допомагають відвідувачам краще орієнтуватися у галереї.

У січні 2020 року Німеччина, як і весь світ, зіткнулася з масштабною інфекційною загрозою – пандемією коронавірусу. Інфекція вплинула на всі сфери життєдіяльності, зокрема й на сферу культури та мистецтва. Ця ситуація спричинила значні втрати, але водночас відкрила й нові можливості, які раніше видавалися неможливими. Які зміни відбулися у Цвінгері та Дрезденській картинній галереї старих майстрів? На основі інтерв'ю з уже згаданою Маріон Аккерман можна дізнатися про труднощі, з якими стикнулася галерея в умовах пандемії. У фінансовому питанні Дрезден та всі його музеї втратили приблизно 5,599 млн. євро, але через скорочення робочого персоналу та допомоги Саксонії цей збиток вдалось нівелювати¹. Аккерман відзначила також зміни підходів у діяльності музеїв, в тому числі й Галереї старих майстрів. Було створено багато нових сайтів та проєктів, що мали би сприяти розвитку онлайн-туризму. Наприклад, можна згадати сайт Gemaeldegalerie Alte Meister², на якому знаходиться багато інформації про діяльність галереї, її колекцію, історію тощо. Хоча сайт музею є німецькомовним, завдяки сучасним технологіям на ньому можна налаштувати автоматичний переклад іншими мовами світу. Нині, коли епідемія вже не становить загрози, сайт виконує функцію віртуального гіда. На ньому можна ознайомитися з розкладом роботи, дізнатися про найближчі виставки та програми, замовити екскурсію різних форматів (для школярів,

¹ Там само.

² Eine Reise durch die europäische Kunstgeschichte im Zwinger // Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/> (дата звернення: 21.03.2024).

дорослих, груп чи індивідуально), скористатися послугами екскурсовода або придбати квиток онлайн.

Ще однією цікавою ініціативою стала програма Second Life, у межах якої у 2007 році було відкрито віртуальну версію Дрезденської картинної галереї старих майстрів. Однак уже в грудні 2011 року галерея припинила співпрацю із платформою, не продовживши контракт із Second Life¹.

На тлі змін, спричинених пандемією коронавірусу, варто відзначити ще одну важливу ініціативу – спільну експозицію картин старих майстрів і скульптур, організовану саме в цей період. За словами Маріон Аккерман, метою цього проєкту було показати відвідувачам джерела натхнення старих майстрів і продемонструвати тісний зв'язок між різними видами мистецтва крізь час. Це стало особливим явищем, яке рідко можна побачити в традиційних галереях. Серед подібних прикладів можна назвати Лувр, однак він є комплексним музеєм із багатьма залами, що не завжди пов'язані між собою єдиною концепцією. Цей приклад підкреслює, що Дрезденська картинна галерея старих майстрів продовжує активно розвиватися, а її працівники, щиро віддані мистецтву, прагнуть якнайповніше передати його дух сучасному глядачеві.

Можна зробити висновок, що пандемія стала несподіванкою для світу мистецтва, що змусило його адаптуватися до нових реалій і шукати нові способи взаємодії між мистецтвом та сучасною людиною. Дрезденська галерея, зокрема, активно використовувала можливості цифрової епохи, аби картини продовжували «жити». Хоча коронавірус мав серйозні негативні наслідки у вигляді карантинних обмежень (закриття музеїв, галерей, кінотеатрів, опер тощо) і фінансових труднощів, він також відкрив нові можливості для популяризації мистецтва через цифрові технології.

¹ Sic transit gloria mundi... The Dresden Art Museum closes in Second Life // Primperfect URL: <https://primperfect.net/2011/12/15/sic-transit-gloria-mundi-the-dresden-art-museum-closes-in-second-life/> (дата звернення: 06.02.2024).

Таким чином, історія Дрезденської картинної галереї старих майстрів є важливим свідченням розвитку європейського мистецтва та колекціонування. Від свого заснування у XVI столітті галерея пройшла значний шлях, перетворившись з приватної князівської колекції на один із провідних світових мистецьких музеїв. Під патронатом саксонських курфюрстів, зокрема Августа Сильного та його сина Августа III, галерея суттєво розширила свої фонди, ставши одним із найвидатніших сховищ творів мистецтва епохи Ренесансу та бароко. Галерея не лише пережила численні історичні катаклізми, включаючи війни та політичні зміни, а й стала символом збереження культурної спадщини, особливо у період руйнувань Другої світової війни. Відновлення та повернення багатьох втрачених шедеврів до галереї є яскравим свідченням важливості міжнародного співробітництва у питаннях захисту культурних цінностей.

До XXI століття Дрезденська картинна галерея старих майстрів продовжує відігравати ключову роль у світовому культурному ландшафті, приваблюючи мільйони відвідувачів і демонструючи безперервність традиції колекціонування та захоплення мистецтвом. Вона не лише зберігає безцінні твори, а й надихає нове покоління на вивчення великого мистецтва минулого.

РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЇ КАРТИННОЇ ГАЛЕРЕЇ СТАРИХ МАЙСТРІВ У ДРЕЗДЕНІ

Як уже було зазначено в попередньому розділі, витoki сучасної картинної галереї старих майстрів сягають Кунсткамери, створеної в 1560 році. Уже в XVI–XVII століттях Кунсткамера містила чимало відомих картин, наприклад, роботи Лукаса Кранаха і Ганса Крелля, які працювали художниками при саксонському дворі, три роботи Якопо де Барбарі (придбані у 1588 році¹), кілька панно голландця Ганса Бола, а також Твори Бронзіно. В описі Кунсткамери 1640 року, який склав Феодосій Гезель, нараховується більше 100 картин², а у 1658 році в Кунсткамері було 118 картин³.

До кінця Тридцятирічної війни (1618–1648 рр.) колекція збільшилася незначно, за винятком робіт, які зараз є втраченими – роботи місцевих художників, таких як Кіліан Фабриціус та Август Шуман.

У другій половині XVII століття колекціонерська діяльність ставала дедалі популярнішою, а Кунсткамера поповнювалася новими роботами. Зокрема, про це свідчать каталоги 1658–1688 років, які були створені збирачем та колекціонером творів мистецтва Тобіасом Бойтелем (1627–1690 рр.). Від часів Йоганна Георга II (1656–1680 рр.) палаци Саксонії дедалі частіше поповнювалися картинами. Придворному художнику Кіліану Фабриціусу (1637–1673 рр.), як інспектору живопису, було доручено нагляд за всіма картинами, які перебувають у розпорядженні курфюрста Йоганна II. У цей час зростає інтерес до італійського мистецтва. Так, було придбано багато речей для Кунсткамери у Венеції та Флоренції, у тому числі картини Алессандро Туркі

¹ J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S. 10.

² Там само. S. 10.

³ Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 02.08.2024).

(1578–1649 рр.) «Поклоніння волхвів», П'єтро Векк'я (1603–1678 рр.) та Пауля Рубенса (1577–1640 рр.) «Герой та Леандр»¹.

У 1657 році було придбано 18 робіт місцевого художника Лукаса Кранаха, серед яких подвійне панно «Лукреція та Юдіфь», подвійне панно «Адама та Єва», «Соломія з головою Іоанна на очах батьків», «Христос благословляє дітей», «Проповідь Іоанна Хрестителя», «Ідолопоклонство Соломона», «Соломон і Даліла», «Давід і Версавія» та інші².

У 1659 році придворний архітектор Вольф Каспар фон Кленгель (1630–1691 рр.) придбав в Італії для саксонського двору картину «Герой і Леандр», ранню роботу Пітера Пауля Рубенса³. У 1676 році було привезено з Кенігштайна «Голландський портрет людини з трьома стрілами» (імовірно портрет «Вільгельма Телля»)⁴.

За часів правління курфюрста Йоганна Георга III (з 1680 по 1691 рр.) інвентар Кунсткамери поповнився роботами Яна ван Скорела (1495–1562 рр.) «Давид та Голіаф» та Херрі мет де Бле (1500–1555 рр.) «Покупці та мавпи». У 1687 році сам курфюрст привіз із собою з Венеції другу, нині втрачену, версію рубенсівського зображення «Героя і Леандри» разом із 11 іншими цінними, переважно старими «рідкісними» картинами. У тому ж році крилатий вівтар (або «Дрезденський вівтар») Альбрехта Дюрера (1471–1528 рр.) було взято із Замкової церкви у Віттенберзі. Цю покупку організував придворний художник Семюель Боттшильд⁵.

У Кунсткамері з 1692 року знаходяться «Автопортрет» Крістофера Паудісса (1630–1666 рр.), «Юстиція» Сімона Піггоні (1611–1698 рр.) та «П'яний Геркулес» Пауля Рубенса⁶.

¹ J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S.9.

² Там само. S.9.

³ Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 02.08.2024).

⁴ J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S.9-10.

⁵ Там само. S.9-10.

⁶ Там само. S. 10.

Важливо зазначити, що колекція Кунсткамери не лише поповнювалася, але й зазнавала певних втрат. Так, наприклад, у 1600 році Кунсткамера володіла 25 панно Ганса Боля (1534–1593), але за інформацією з каталогу 1930 року залишилось лише 9 робіт. Причини цього в каталозі не вказуються, використовується лише слово «втрачені», що, на жаль, жодним чином не пояснюється. Серед втрачених картин також були роботи Бартоломеуса Шпрагера (1546–1611 рр.) та Лукаса ван Фалькенборха (1535–1597рр.)¹.

З приходом до влади курфюрста Августа Сильного в 1694 році розпочалася інтенсивна колекціонерська діяльність, яка тривала майже півстоліття і була продовжена його сином, Августом III. Завдяки зусиллям обох правителів виникла легенда про «Августинську епоху», згідно з якою саме ці курфюрсти, внаслідок своєї глибокої любові до мистецтва, сприяли формуванню у німецького населення особливого ставлення до мистецьких цінностей². Розглянемо детальніше, яким чином здійснювався процес пошуку та купівлі картин протягом цього часу.

Як відомо, після рішення Августа Сильного створити повноцінну картинну галерею у місті Дрезден, курфюрст здійснив подорож Європою у пошуках мистецьких шедеврів. Одним із перших важливих придбань для Дрездена, зробленим особисто Августом Сильним, була «Спляча Венера» Тиціана у 1699 році³. У тому ж році було придбано ще 14 картин арт-дилером Шарль Ле Руа в Парижі, в тому числі і «Царство флори» Нікола Пуссена⁴.

У 1727 році придворний архітектор Ле Плат купив 68 переважно голландських картин, зокрема «Прийом мавра» Ніколаса Берхема (1620–1683 рр.) і низку кращих творів де Хема, Тенирса і Берхема. У 1731 році він придбав 52 італійські і французькі картини, зокрема Гвідо Рені (1575–1642 рр.)

¹ J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S. 10.

² 400 Jahre Dresdener Kunst Sammlungen 1560-1960... S. 22.

³ Там само. S. 21.

⁴ Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit... S. 294.

«Венера та Амор», «Аполлон та Марсій» Джованні Ланжетті (1625–1676 pp.), «Венера» та «Святий Людвіг» Антоніо Беллуччі (1654–1726 pp.)¹.

У 1733 році, всього через 11 років після свого заснування, галерея вже могла зрівнятися з найвизначнішими колекціями того часу. Її фонди включали значну кількість італійських шедеврів, а також ще більшу кількість фламандських та голландських картин, хоча сьогодні з цієї колекції можна ідентифікувати лише невелику їх частину, зокрема «Одруження Самсона» Рембрандта ван Рейна (1606–1669 pp.) та його «Автопортрет з альбомом для малювання», Ван Дейк (1599–1641 pp.) «П'яний Силен» та «Старі та молоді» Якоба Йорданса (1593–1678 pp.)².

Вважається, що колекціонування картин розпочав Август Сильний, але активну діяльність зі збирання творів мистецтва розгорнув його син після смерті курфюрста. Август III слушно вважається одним із найвизначніших колекціонерів мистецтва XVIII століття. Заради поповнення колекції він здійснив гранд-тур Італією, Швейцарією та Францією³.

Як справжній поціновувач живопису, він мав власні уявлення про історію та розвиток мистецтва, тому на власний розсуд систематично поповнював картинну галерею. Під впливом особистих уподобань він зосередився, насамперед, на італійському мистецтві. Август III захоплювався картинами венеціанців і їх колористикою. Згодом він придбав шедеври Тиціана Вечелліо, Якопо Тінторетто, Паоло Веронезе, Пальма Іль Веккіо, Якопо Пальма, Леандро Басанно, Каналетто (Джованні Антоніо Каналь) і Бернардо Беллотто. Крім цього, курфюрста цікавив живопис Болонської школи. Невипадково чимало уваги він приділяв увагу поповненню колекції творами Франческо Альбані, пізнього Гверчіно (Джованні Франческо Барб'єрі), Антоніо да Корреджо,

¹ J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S. 15.

² Там само. S. 15.

³ Raffael und die Madonna. München: Hirmer Verlag GmbH, 2020. S. 126.

Аннібале Карраччі, Франческо Парміджаніно та Гвідо Рені¹. У цілому, відповідно до смаків XVIII століття, основна увага в колекції була приділена зрілому живопису XVI і XVII століть.

Придбання творів мистецтва закордоном для галереї займалися, зокрема, прем'єр-міністр Генріх Граф фон Брюль, його секретар Карл Генріх фон Хайнекен і два інспектори галереї П'єтро Марі Гуарієнті та Йоганн Готфрід Рідель. Вони мали мережу арт-дилерів і агентів по всій Європі, щоб отримати твори мистецтва з Гамбурга, Лейпцига, Лондона, Парижа, Праги, Відня та міст Італії. Слід зазначити, що в обов'язки практично всіх саксонських дипломатів входили пошук або купівля картин².

Враховуючи яскраво виражену пристрасть Августа III до італійського живопису, Італія стала основним полем діяльності арт-дилерів. У Венеції, де активно діяв саксонський агент граф Вілліо, одним із найбільш вправних агентів був художник Вентура Россі, який змінив на посаді купця свого брата Лоренцо Россі. У 1738 році серед 44 придбаних ним картин були роботи Хосе де Рібери (1591–1652 pp.) «Визволення Петра з тюрми» та «Франциск на шипах», Джованні Гверчіно (1591–1666 pp.) «Діана» і шість пейзажів Марко Річчі (1676–1730 pp.) («На річці під містом», «Зимовий пейзаж», «Млин у долині», «Пейзаж з круглим храмом», «Фонтан на дорозі» та «У гірського озера»). Показово, що у 1741 році серед 70 картин, придбаних у Венеції, Болоньї, Флоренції та Римі, лише картини «Христос зцілює сліпого» Ель Греко (1541–1614 pp.), «Розп'яття» Паоло Веронезе (1528–1588 pp.) та «Христос, що несе хрест» Леандро Бассано (1557–1622 pp.) було відправлено до Дрездена, натомість інші не мали важливого значення для галереї. Вентура Россі займався купівлею картин до 1747 року, однак через невідповідність між кількістю картин та їхньою якістю і цінною був звільнений з посади купця картин для галереї³.

¹ Raffael und die Madonna... S. 126.

² Там само. S. 126.

³ J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S. 17.

У 1741 році в Празі, де більша частина картин належала Імператорській галереї, було придбано «Полювання на дикого кабана» Пітера Пауля Рубенса (1577–1640 рр.), «Порятунок Арсіноє» Якопо Тінторетто (1518–1594 рр.), серію притч Доменіко Фетті (1589–1623 рр.) та Валантена де Булоня (1591–1632 рр.). У Парижі того ж року були придбані «Меркурій і Аргус» Рубенса, «Автопортрет із Саскією» і «Саскія з червоною квіткою» Рембрандта та «Пан і Сиринкс» Нікола Пуссена (1594–1665 рр.)¹.

У січні 1742 року учений і радник з мистецтва Франческо Альгаротті переїхав з двору прусського короля до двору саксонського курфюрста і польського короля в Дрезден. В його обов'язки входила робота на Августа III в якості художнього агента в Італії. Альгаротті зробив вирішальний внесок у швидке та систематичне розширення Дрезденської колекції. Вже в перший рік своєї служби Альгаротті вручив Августу III меморандум про поповнення королівських колекцій. Загалом протягом 1743–1746 років Альгаротті придбав 34 картини, що стали прикрасою Дрезденської галереї. Наприклад, завдяки йому була здійснена покупка картин «Шоколадниця» Жана Етьєна Ліотара (1702–1789 рр.), «Три сестри» Якопо Пальма старшого (1480–1528 рр.), Джованні Батіста Пьяцетти (1682–1754рр.) «Прапороносець»².

Однією з найуспішніших покупок в Італії було придбання в 1746 році ста найкращих картин із знаменитої колекції герцога Моденського, за 100 000 зекенів, яка включала, серед іншого, чотири великих вівтаря Антоніо да Корреджо (1489–1534 рр.), чотири картини, створені Веронезе для родини Куччіна, а також «Динарій кесаря» Тиціана (?–1576 рр.), «Мадонна зі святим

¹ Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit...S. 294.

² Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 02.08.2024).

Стефаном і донором» Парміджаніно (1503–1540 рр.) та «Портрет сенйора де Моретта» Ганса Гольбейна (?–1543 рр.)¹.

Серед завдань Альгаротті також був пошук картин Рафаеля Санті (1483–1520 рр.), який був одним з трьох найвизначніших митців епохи Ренесансу (поряд з Леонардо да Вінчі та Мікеланджело Буонарроті). Це було особисте бажання курфюрста, відоме всій тогочасній Європі². Альгаротті подорожував Італією в пошуках робіт цього художника. Знаючи про бажання Августа III, художники, яким не пощастило здобути славу та визнання, вирішили скористатися можливістю та збагатитися. Саме таким чином до Дрезденської галереї потрапили неперевершені копії робіт Рафаеля Санті. Серед них слід згадати копії «Мадонни з немовлям і хлопчиком Святим Іоанном», «Мадонни в кріслі» та «Поклоніння волхвів». Оригінали цих робіт знаходяться в різних галереях Європи. Першим, хто запідозрив неоригінальність деяких картин, був критик Луїджі Креспі (1708–1779 рр.)³.

У 1765 році було видано перший каталог, у якому німецький живопис був представлений вісьмома картинами Альбрехта Дюрера, вісьмома творами Лукаса Кранаха Молодшого та десятьма роботами Ганса Гольбейна Молодшого. Згодом зазначені роботи, за винятком творів Кранаха, були запідозрені у фальсифікації, проте ці підозри не були остаточно підтверджені⁴.

Підозри у фальсифікації завдавали шкоди славі галереї, що дуже не подобалось Августу III. Зрештою він став ще більш вибагливим до арт-дилерів та взагалі представників двору, які займалися поповненням колекції. Напруга зростала до того часу, коли до Дрездену прибула найважливіша картина галереї – «Сікстинська Мадонна» Рафаеля Санті (1483–1520 рр.) (рис.8).

¹ Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit.... S. 294; J. Bard, H. Posse Katalog der Alten Meister... S. 18; Katharina Stauder, Wendy Wallis, Jens Möbius Old masters picture gallery. Berlin: LVD Gesellschaft für Datenverarbeitung mbH, 2009. 7-8 p.

² Raffael und die Madonna... S. 126.

³ Там само. S. 129.

⁴ Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 02.08.2024).

Картина «Сікстинська Мадонна» безперечно є однією з найвідоміших живописних робіт біблійного жанру у світі. Вона була замовлена Папою Юлієм I у Рафаеля для головного вівтаря в Сан-Сісто в П'яченці і була завершена не пізніше 1514 року. У церкві вона зберігалася майже 250 років, перш ніж у 1754 році потрапила до Дрезденської галереї¹.

Отже, наявність робіт Рафаеля була важливою для підвищення престижу колекції, тому це стало основною метою всіх арт-дилерів та агентів Августа III. Провідну роль у пошуках відігравав Франческо Альгаротті. Завдання знайти оригінальну картину було надзвичайно складним, особливо з огляду на попередній досвід придбання копій².

Таким чином, агентам мистецтва Августа III доводилося чекати сприятливого випадку для здійснення бажаної покупки. Надзвичайною удачею для саксонського двору стала інформація про те, що ченці монастиря Сан-Сісто в П'яченці зіткнулися з фінансовими труднощами й вирішили зняти картину з головного вівтаря своєї церкви, неофіційно виставивши її на продаж.³

Перш ніж придбати картину для Дрезденської колекції, агенти вирішили перевірити її на оригінальність шляхом вивчення історії створення та подальшого зберігання. Походження картини «Сікстинська Мадонна» було віднайдене в життєписі сучасника Рафаеля⁴. Отже, картина для королівської колекції була віднайдена. Переговори про продаж розпочалися в квітні 1752 року. Джованні Баттіст Б'янкони виступив переговорником від імені Дрезденського суду. Майже два роки він вів переписку з абатом Сан-Сісто,

¹ Die Sixtinische Madonna. Raffaels Kultbild wird 500 // Staatliche Kunstsammlungen Dresden URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/ausstellungen/die-sixtinische-madonna/> (дата звернення: 15.08.2024).

² Raffael und die Madonna... S. 129.

³ Там само. S. 129.

⁴ Vasari, Life of Raphael from the Lives of the Artists, edition used: Artists of the Renaissance selected & ed Malcolm Bull, Penguin 1965.

Бенедетто Вітторіо Караччоло, зі своїм секретарем в П'яченці та з прем'єр-міністром Генріхом Графом фон Брюлем у Дрездені¹.

На початку переговорів монастир вимагав 36 000 ескудо за картину. Б'янконі не погоджувався на таку високу ціну, посилаючись на поганий стан картини. Водночас, важливо, що він не повідомив абату ім'я покупця, щоби ціна не була підвищена².

До кінця 1752 року цінові очікування обох сторін усе ще залишалися взаємно неприйнятними. Ченці наполягали на сумі 36 000 ескудо, тоді як Б'янконі пропонував за картину лише 15 000 ескудо, що навіть не сягало половини запитаної вартості. З метою певного прискорення переговорів абат скористався перевіреною стратегією продажу: він повідомив Б'янконі, що не має іншого вибору, оскільки з'явився ще один зацікавлений покупець, готовий заплатити 25 000 ескудо. Крім цієї «махінації», 21 жовтня 1752 року абат отримав від священника Джустіно важливу інформацію: той довідався через одного художника, що патроном Б'янконі є король Август III, який прагне будь-що поповнити свою галерею добре збереженим оригіналом роботи Рафаеля. Отримавши ці відомості, абат монастиря Сан-Сісто зміг підвищити запитовану ціну за картину. У січні 1753 року пропозиція з Дрездена становила лише 18 000 ескудо, що все ще здавалося ченцям малою сумою. Монастирська громада прагнула отримати за картину не менше 25 000 ескудо, оскільки тепер була впевненість, що покупцем є Август III, особу якого Б'янконі офіційно розкрив лише 19 квітня 1753 року³.

Переговори просувалися повільно, але все ж був певний прогрес. У лютому Б'янконі підвищив свою пропозицію до 20 000 ескудо, яка знову була відхилена; у відповідь ченці підняли запитовану суму до 30 000 ескудо.

¹ «Die Sixtinische Madonna» In Dresden Macht Platz dem großen Raffael // FAZ URL: <https://m.faz.net/aktuell/feuilleton/kunst-und-architektur/die-sixtinische-madonna-in-dresden-macht-platz-dem-grossen-raffael-11767213.html> (дата звернення: 11.12.2023).

² Raffael und die Madonna... S. 129.

³ Там само. S. 130.

Оскільки переговори тривали вже майже рік, керівництво Б'янконі ставало дедалі нетерплячішим. Побоюючись втратити можливість придбати оригінальну роботу Рафаеля, Б'янконі зрештою погодився на суму 25 000 ескудо, яку вимагали ченці. Може виникнути питання: чому Б'янконі так довго утримувався від підвищення пропозиції, якщо бажання Августа III полягало у придбанні роботи Рафаеля за будь-яку ціну? Август III мав справжню пристрасть до мистецтва, скуповуючи не лише картини, а й порцеляну та коштовності, які нині зберігаються у музеї «Зелене склепіння». Його інтерес до мистецтва значно переважав політичні обов'язки, унаслідок чого державна скарбниця опинилася майже порожньою. Це чудово розумів Б'янконі, саме тому він так довго намагався втримати нижчу ціну, однак у підсумку змушений був поступитися в переговорах.

9 березня 1753 року договір купівлі-продажу був остаточно підписаний. Через кілька днів було отримано дозвіл Папи Римського¹. Той факт, що Август III перейшов у католицизм, можливо, сприяло купівлі картини та отриманню схвалення Папи. Хоча дозвіл і було отримано, але виявилася ще одна перешкода, яка заважала перевезенню картини в Дрезден. На початку червня Б'янконі особисто відправився до герцога Філіпа I Пармського (1720–1765 рр.), щоб отримати ліцензію на експорт, але отримав відмову. Герцог сказав, що проти віддати картину, бо це, на його думку, буде великою втратою для міста². Таким чином, Августу III довелося використати свої придворні зв'язки, щоби вивезти «Сікстинську Мадонну» до Дрездена. Тільки завдяки втручанням Версальського та Неаполітанського суддів нарешті було отримано ліцензію на експорт. Необхідно було якомога швидше доставити картину в Дрезден, перш ніж інша сторона може втрутитися в угоду. Таким чином,

¹ «Die Sixtinische Madonna» In Dresden Macht Platz dem großen Raffael // FAZ URL: <https://m.faz.net/aktuell/feuilleton/kunst-und-architektur/die-sixtinische-madonna-in-dresden-macht-platz-dem-grossen-raffael-11767213.html> (дата звернення: 11.12.2023).

² Raffael und die Madonna... S.130.

картина вирушила до свого «нового дому», спочатку морем – через Середземне та Північне моря до Гамбурга, а потім далі вгору по річці Ельба до Дрездена. Полотно було загорнуте в промаслену тканину й упаковане у наповнений соломою ящик¹.

21 січня 1754 року Б'янконі доповів до Дрездена, що картина нарешті покинула місто й вирушила у дорогу через Кремону та далі в Тіроль. Кілька листів кур'єра Мікеланджело Б'янконі, племінника парламентаря, передають враження від п'ятитижневої подорожі з картиною Рафаеля до Дрездена. Холодна пора року виявилася вкрай несприятливою для транспортування творів мистецтва через Альпи². Мікеланджело Б'янконі писав з Кремони 22 січня: «Дороги не найкращі. Слава Богу, що ми доїхали цілими та неушкодженими»³. Однак картина не потрапить в Дрезден до початку карнавалу. Також у своєму листі від 27 січня він повідомляв, що «каторжні» дороги між Брешією і Кремоною були непрохідними, а на озері Гарда були «маршрути диявола». Тому було вирішено завантажити картину на корабель і перевезти її через озеро, але густий туман і дощ ще більше ускладнювали виконання цього завдання⁴.

У складних умовах зимової подорожі картина 29 січня прибула до Тренто, 6 лютого – до Інсбрука, а наприкінці місяця – до Дрездена. Уже 1 березня 1754 року «Сікстинська Мадонна» була урочисто представлена в залі для аудієнцій у присутності інспекторів галереї. Август III залишився надзвичайно задоволеним придбанням: завдяки цій безсумнівно оригінальній роботі припинилися будь-які звинувачення у придбанні підробок і згадки про попередні підозри у фальсифікаціях. Картина була включена до експозиції Королівської картинної галереї й донині залишається її найціннішим скарбом⁵.

¹ Raffael und die Madonna... S.131.

² Warum die Sixtinische Madonna eine Dresdner Ikone ist // Kultur URL: <https://www.mdr.de/kultur/ausstellungen/dresden-sixtinische-madonna-bedeutung-klimaaktion-100.html> (дата звернення: 13.01.2024).

³ Raffael und die Madonna... S.131.

⁴ Там само. S.132.

⁵ Там само. S.132.

Що сталося з вівтарем у Сан-Сісто після продажу «Сікстинської Мадонни»? Продаж оригінальної картини Рафаеля Санті став великою втратою для П'яченци та її мешканців, які не схвалювали рішення священників церкви Сан-Сісто й згодом покладали на них відповідальність за цю втрату. Негативна реакція громади знайшла відображення, зокрема, в одному з випусків американсько-італійської газети «Прогрес» (*Il Progresso*), яка виходила в період із 1880 по 1989 роки (рис. 9)¹. Уже в грудні 1753 року оригінал картини був замінений на якісну копію, яка з того часу займає місце «Сікстинської Мадонни» на головному вівтарі церкви Сан-Сісто. Ця копія презентує образ невинної Мадонни та її Дитя-спасителя.

Після смерті Августа III в 1763 році активна колекційна діяльність була припинена. Війни та витрати на придбання картини «Сікстинська Мадонна» позначилися на фінансовому становищі Дрездена, і бюджет міста не мав оптимістичних перспектив. У 1764 році принц Ксав'єр та граф Бозе придбали картину «Марія зі сплячою дитиною» Гвідо Рені (1575–1642 рр.), однак уже в 1765 році 200 картин із галереї були продані на аукціоні в Амстердамі за 7 900 талерів. У 1796 році, за розпорядженням Головної дирекції, 132 картини з королівської колекції, переважно старі німецькі твори, зокрема ті, що належали школі Кранаха, також були продані на аукціоні².

Незначне поповнення колекції картин старих майстрів відбулося у другій половині XIX століття. Так, протягом 1870–1880 років до колекції потрапила серія видатних картин італійських та голландських майстрів, у тому числі «Водяний млин» Мейндерта Хобемми, «Святе сімейство» Андреа Мантенья та «Святий Себастьян» Антонелло да Мессіна³.

¹ About *Il Progresso* italo-americano // *Chronicling America* URL: <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83030300/> (дата звернення: 04.09.2024).

² J. Bard, H. Posse *Katalog der Alten Meister...* S. 24.

³ Katharina Stauder, Wendy Wallis, Jens Möbius *Old masters picture gallery*. Berlin: LVD Gesellschaft für Datenverarbeitung mbH, 2009. p. 11.

Таким чином, формування колекції Дрезденської галереї старих майстрів пройшло через кілька ключових етапів, кожен з яких мав значний вплив на її подальший розвиток і культурну значущість. Початкові кроки, зроблені саксонськими курфюрстами, починаючи з 1560 року. Вони заклали основи для колекції, орієнтованої на європейське мистецтво епохи Відродження. Однак саме за правління Августа Сильного та його сина, Августа III, колекція досягла свого розквіту. Ці правителі усвідомлювали не лише естетичну, а й політичну важливість мистецтва, прагнули зміцнити статус Дрездена як одного з головних культурних центрів Європи. У період правління Августа Сильного значно активізувалися закупівлі видатних творів мистецтва, що дозволило значно розширити колекцію. Август III продовжив цю діяльність, зосередивши увагу на зборі шедеврів італійської, голландської та фламандської шкіл. Їхня пристрасть до мистецтва та розвинуті міжнародні зв'язки дозволили поповнити галерею такими творами великих майстрів, як Рафаель, Тіціан, Рубенс, Рембрандт та інших видатних європейських художників. Завдяки зусиллям правителів Саксонії, до середини XVIII століття Дрезденська галерея старих майстрів стала однією з найзначніших колекцій живопису в Європі, символізуючи не лише високий художній смак, а й культурну могутність свого часу.

РОЗДІЛ III. ПРАКТИКИ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КАРТИННІЙ ГАЛЕРЕЇ СТАРИХ МАЙСТРІВ У ДРЕЗДЕНІ

Охорона культурної спадщини є одним із найважливіших завдань сучасних музеїв та галерей. Окрім функції демонстрації витворів мистецтва, ці установи відіграють ключову роль у дослідженні, реставрації та популяризації культурних цінностей, а також у співпраці з міжнародними партнерами для збереження та повернення втрачених шедеврів. Картинна галерея старих майстрів у Дрездені є одним із найвідоміших музейних комплексів Європи, що не лише зберігає унікальні твори епохи Відродження та бароко, а й активно впроваджує сучасні методи охорони культурної спадщини. Розглянемо основні аспекти діяльності Картинної галереї старих майстрів у Дрездені в контексті охорони мистецької спадщини. Зокрема, увага буде зосереджена на реставраційній практиці, ролі галереї в культурному просторі міста та міжнародному співробітництві. Окремо буде проаналізовано освітню функцію музею, його інтеграційні програми та значення для розвитку культурного діалогу.

Важливим аспектом збереження культурної спадщини Дрезденської галереї є реставраційна діяльність, яка має на меті не лише відновлення пошкоджених творів, а й їхню довготривалу охорону для майбутніх поколінь. Реставратори галереї використовують сучасні методи та технології для повернення оригінальних кольорів, деталей і текстур картин, враховуючи при цьому історичну цінність та автентичність кожного твору. Особливу увагу приділяють картинам, які зазнали пошкоджень через природні чинники, такі як вологість, температурні коливання, а також через людську діяльність. Реставрація також включає дослідження та вивчення матеріалів, використаних художниками, що дозволяє не лише зберегти, а й краще зрозуміти техніку

роботи майстрів різних епох. Продовжуючи традиції збереження культурної спадщини, Дрезденська галерея сприяє розвитку реставраційної науки та технологій.

Наведемо один із сучасних прикладів реставраційної практики Дрезденської галереї, що якнайкраще ілюструє сучасний підхід до збереження художніх творів. Мова про картину «Мадонна святого Себастьяна» Антоніо да Корреджо (1489–1534 рр.), реставрація якої триває до сьогодні. Ця картина потребувала відновлення через значні пошкодження, які накопичувалися протягом кількох століть (рис. 10)¹.

Відомо, що за часів перебування картини у Братстві Святого Себастьяна в місті Моден, поверхня шедеву епохи Відродження вже була пошкодженою. З роками з'являлися нові проблеми, але головною з них стала хвилеподібна форма дошки, спричинена використанням непридатної деревини. Через вигин фарбовий шар почав відшелушуватися та відпадати, особливо в місцях з'єднань. Протягом століть було здійснення кілька спроб відновити картину та покращити її вигляд, проте ці маніпуляції лише частково покращували її стан та навіть дещо змінили її вигляд².

Провівши детальний аналіз (рентгенівські знімки, УФ-флуоресцентний аналіз та інфрачервону рефлексографію), дрезденські реставратори почали свою роботу 1 липня 2022 року. Зібрані дані стали основою для розробки чіткої реставраційної концепції, а загадані методи допомогли детально оцінити стан фарби та дерев'яної основи, а також особливості техніки художника³.

Однією з проблем, яка постала перед спеціалістами, було позовкле покриття, що приховувало яскравість кольорів та глибину деталей на картині. Реставратори провели спеціальне тестування розчинності на окремих ділянках

¹ Correggios rinascita Die Restaurierung von Correggios "Madonna des heiligen Sebastian" (um 1524) // Staatliche Kunstsammlungen Dresden URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/ausstellungen/correggio/> (дата звернення: 03.11.2024).

² Там само.

³ Там само.

і поступово зняли ці нашарування, не пошкодивши при цьому оригінальний фарбовий шар. Так, виявилося, що лак складався з дев'яти різних шарів, між якими накопичилися забруднення та ретуш з минулих століть. Видалення цих шарів повернуло яскравість і кольорове збагачення оригінального зображення на картині, тим самим дозволивши побачити приховані деталі та контрасти¹.

Важливо зазначити особливість цієї реставраційної діяльності. Через доволі вразливий стан картини «Мадонна святого Себастьяна» її не могли транспортувати, тому реставраційні роботи організували безпосередньо в галереї, в скляній студії, що надала відвідувачам можливість спостерігати за процесом реставрації. Це унікальне рішення дозволило поєднати наукову реставрацію із залученням відвідувачів галереї до шедевру епохи Відродження, що надало процесу особливої атмосфери й змогло привернути увагу².

Загалом, процес реставрації картини «Мадонна святого Себастьяна» Антоніо да Корреджо не лише дозволяє відновити естетичні якості картини, але й відкриває перед відвідувачами галереї нові аспекти творчості італійського художника. Споглядаючи за реставраційною роботою, можна глибше зрозуміти техніку написання картин Корреджо та його майстерність. Завдяки зусиллям реставраторів Картинна галерея старих майстрів у Дрездені дає друге життя унікальному твору мистецтва, зберігаючи шедеври епохи Відродження для наступних поколінь.

Іншою важливою практикою збереження та популяризації мистецтва є музейна співпраця, яка відіграє ключову роль у культурному обміні та зміцненні зв'язків між різними країнами, регіонами, містами тощо. Картинна галерея старих майстрів у Дрездені, як один із найбільших та найавторитетніших музеїв Європи, що має найбагатшу колекцію творів живопису епохи Відродження та

¹ Correggios rinascita Die Restaurierung von Correggios "Madonna des heiligen Sebastian" (um 1524) // Staatliche Kunstsammlungen Dresden URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/ausstellungen/correggio/> (дата звернення: 03.11.2024).

² Там само.

бароко, взаємодіє із провідними мистецькими установами світу. Серед музеїв, з якими співпрацює Дрезденська галерея можна назвати Національний музей Прадо в Мадриді, Люксембурзький музей у Парижі тощо.

Наприклад, у 2009 році відбулася виставка римської старовини, організована музеєм Прадо в Іспанії та Дрезденською галереєю старих майстрів. Вона об'єднала приклади античної скульптури із колекцій двох провідних європейських музеїв, включаючи твори, які раніше ніколи не залишали Дрезден. Експонати з Дрездена, представлені в Прадо, включали цінні римські скульптури, що надійшли до колекції саксонського курфюрста Августа Сильного у XVIII столітті. Ці витвори мистецтва, які є однією з найбільших і значних колекцій античності поза Італії, колись перебували у власності знатних римських сімей, деякі з яких пізніше дали кількох пап римської католицької церкви. У XVIII столітті, з підвищенням популярності колекціонування, ці витвори мистецтва стали надбанням саксонського двору, додавши ще один блискучий розділ до художніх скарбів Дрездена. Під час Другої світової війни та подальшого переміщення низки експонатів до СРСР (1946–1958 рр.) колекція старожитностей була втрачена для широкої аудиторії, і з того часу її рідко виставляли. Спільна виставка в Прадо дала змогу знову звернути увагу на цю колекцію та по-новому оцінити культурні зв'язки між Іспанією та Німеччиною. Скульптури, які були повернуті до Дрездена після завершення виставки, і досі залишаються частиною постійної колекції Галереї старих майстрів, становлячи важливу частину спадщини античного мистецтва. Ця співпраця зміцнила культурні зв'язки між двома країнами, продемонструвавши, як музеї можуть спільно сприяти збереженню та популяризації світової культурної спадщини, роблячи її доступною для майбутніх поколінь¹.

¹ Römische Antiken aus Dresden im Prado // FrankfurterRundschau URL: <https://www.fr.de/kultur/roemische-antiken-dresden-prado-11576330.html> (дата звернення: 12.10.2024).

Ще одним яскравим прикладом музейного партнерства є виставка «Дзеркало світу. Шедеври Дрезденських художніх колекцій», організована Державною художньою колекцією Дрездена (Staatliche Kunstsammlungen Dresden) і показана в Люксембурзькому музеї у Парижі. З вересня 2022 року до січня 2023 року на виставці було представлено близько 120 шедеврів з різних колекцій Дрездена, починаючи від мистецтва епохи Відродження до творів сучасних художників. Вражаючі експонати із «Зеленого склепіння», Порцелянної колекції, Картинної галереї старих майстрів та інших дрезденських музеїв були доповнені сучасними роботами таких авторів, як Марк Діон і Марсель Оденбах. Це поєднання дало відвідувачам змогу побачити колекції саксонських курфюрстів не лише як історичні артефакти, а й як відображення мистецьких ідей минулого, що залишаються актуальними і в сучасному контексті¹.

Генеральна директорка Дрезденського державного художнього зібрання Маріон Аккерман пояснила цінність таких проєктів, наголосивши, що «дискусія навколо колоніального минулого європейських колекцій та їхнього місця в сучасних суспільствах» стає все важливішою для міжнародного культурного діалогу. Виставка дозволила поєднати історичні цінності з актуальними питаннями, такими як влада та міжкультурний обмін, показавши, як мистецькі колекції можуть стати простором для переосмислення та діалогу, що об'єднує музеї Європи².

Крім великих та широко відомих музеїв, Картинна галерея старих майстрів у Дрездені має досвід співпраці з невеличкими регіональними музеями, зокрема з Пархомівським музеєм в Харківській області. Показовою є нерівномірність значущості цієї співпраці, яка, незважаючи на різницю в масштабах, стала унікальною та значущою для обох сторін. Історія цієї

¹ Die SKD zu Gast im Musée du Luxembourg in Paris // Staatliche Kunstsammlungen Dresden URL: <https://www.fr.de/kultur/roemische-antiken-dresden-prado-11576330.html> (дата звернення: 15.09.2024).

взаємодії має цікаві моменти та глибокі наслідки, які відкривають нові можливості для збереження культурної спадщини, обміну знаннями та досвідом між великими і малими музеями. Взаємодія між музеями стала прикладом того, як навіть невеликі інституції культури можуть відігравати важливу роль у міжнародному культурному діалозі.

Як відомо, у 1955 році великим шанувальником мистецтва, вчителем історії Панасом Федоровичем Луньовим було засновано Пархомівський історико-художній музей (село Пархомівка Харківської області). Найближчими його помічниками були учні, яких він об'єднав спочатку у гурток «Юний історик», а пізніше – в історико-мистецький клуб «Райдуга». Ці помічники вели пошукову роботу в селі Пархомівка, в результаті чого було знайдено чимало старинних ікон, картин, одягу, вишивки, предметів побуту тощо. Цей шкільний музей швидко примножував свої багатства та швидко набув популярності серед інших музеїв та художників. Так, харківські художники подарували музею близько 50 творів живопису та графіки. Серед музеїв, які підтримували Пархомівський музей, був і Державний музей образотворчих мистецтв імені О. С. Пушкіна, який надсилав каталоги та різні старовинні предмети¹.

Сьогодні Пархомівський історико-художній музей має унікальне зібрання станкового живопису і графіки XVII–XX століття. В експозиції музею представлено живописні портрети XVIII–XIX століття, графічні роботи видатних майстрів Івана Айвазовського, Олександра Іванова, Тараса Шевченка, Олександра Головіна, Олександра Бенуа, Валентина Серова, твори відомих художників Івана Шишкіна, Ісаака Левітана, Юрія Волкова, Константина Крижицького, Василя Верещагіна, Абрама Архіпова, Миколи Реріха. Загалом,

¹ Лунев А.Ф. Пархомовська сокровищница: Фотоочерк. 2-е изд. Харьков: Прапор, 1983. С. 4-7; Історія музею // Пархомівський музей URL: <https://museumparhomovka.com.ua/istoriya-muzeyu/> (дата звернення: 04.03.2024).

у музеї нараховується близько 7 тисяч одиниць зберігання основного та науково-допоміжного фондів¹.

Багато років юні музейники підтримували дружні стосунки з видатними майстрами образотворчого мистецтва – Сергієм Коньонковим, Василем Фаворським, Михайлом Ромадіним, Євгеном Вучетичем, Борисом Неменським та іншими. Поступово музей розширював коло своїх друзів та партнерів. Зрештою, Панас Федорович Луньов зміг налагодити співпрацю також із закордонними інституціями культури, а саме з Дрезденською картинною галереєю та Берлінським музеєм Боде, завдяки чому «райдужани» отримали унікальну можливість познайомитися з шедеврами світового мистецтва².

Невідомо точно, з чого почалась співпраця музеїв, проте є лист датований 1963 роком. 7 листопада 1963 року директор галереї Арнольд Менц почав вирішувати питання можливості приїзду українських піонерів з Пархомівки до Дрездену. Він написав лист своєму колезі Арнольду, який розбирався у цьому питанні з проханням допомогти оформити запрошення райдужанам та вирішити питання фінансування їх приїзду та перебування (рис.11).

На жаль, це діло видалось складнішим за очікування. Фінансування поїздки було не можливим, цитуючи з листа Арнольда до директора Менца (рис. 12): «Дрезденські державні художні зібрання не мають право нести будь які збори по цьому питанню. Це означає, що пархомівцям доведеться самим оплачувати своє перебування у Дрездені»³. Така прикра новина не зупинила пархомівців і вони почали своїми силами накопичувати гроші для поїздки, яку планували на наступний рік, тобто на 1964 рік. Протягом 1963 року пархомівці накопичували кошти та вирішували питання можливості виїхати за кордони СРСР до Німеччини.

¹ Історія музею // Пархомівський музей URL: <https://museumparhomovka.com.ua/istoriya-muzeyu/> (дата звернення: 04.03.2024); Лунев А.Ф. Пархомовская сокровищница: Фотоочерк. 2-е изд. Харьков: Прапор, 1983. С. 4-7.

² Історія музею // Пархомівський музей... (дата звернення: 04.03.2024); Лунев А.Ф. Пархомовская сокровищница: Фотоочерк. 2-е изд. Харьков: Прапор, 1983. С. 4-7.

Поки питання поїздки вирішувалось, пархомівці часто писали директору Менцу та розповідали про свою діяльність. Так, наприклад, в листі від 16 січня 1964 року (рис. 13) описуються ремонтні роботи в музеї, підготовку до святкування 10-річного юбілею музею та зйомку діафільма «Дім у парку» про музей, екземпляр якого також був надісланий в Дрезден.

З цього часу відчувуються досить дружні стосунки між музеями. Так, наприклад, можна це простежити через вітальні листівки (рис. 14,15,16,17,18).

Після вирішення ряду проблем, пов'язаних з дозволом з Москви про поїздку, отриманням офіційного запрошення від Дрездену та накопичення достатньої кількості коштів, 19 листопада 1964 року Пархомівський музей надіслав до директора Менца лист (рис. 19), що на весінніх канікулах 10 людей разом з викладачем історії Луневим А.Ф. будуть їхати до Німеччини. Поїздка була запланована з 22 березня по 3 квітня за маршрутом Берлін-Магдебург-Дрезден. В результаті, від Пархомівського музею поїхало 15 людей разом з керівником та вчителькою німецької мови, маршрут та дні поїздки залишались тій самі. В Дрездені райдужани були з 29 березня по 1 квітня. В цей час директор Менц сам провів українським гостям екскурсію по галереї та запросив на молодіжний вечір, де центральною темою було, звичайно, мистецтво.

Повернувшись додому, пархомівці 12 квітня 1965 року написали лист-подяку за чудову можливість відвідати галерею та побачити дрезденські шедеври своїми очима (рис. 20).

Після поїздки співпраця не закінчилася. Так, 23 січня 1965 був написаний лист (рис. 21) режисерською групою, які хотіли зняти документальний фільм про Пархомівський музей¹. У цьому листі містяться свідчення про початок співпраці між музеями. Якимось художник Фаворський купив колекцію німецьких гравюр у Лейпцигу, розташованому недалеко від Дрездена та подарував пархомівцям, які дружили з художником вже 10 років. Автографи на гравюрах були не зрозумілими, тому пархомівці звернулися по допомогу до галереї

¹ Akte der Gemäldegalerie Alte Meister (02/GGAM 53 – 1961-1976) (дата звернення: 06.07.2023).

старих майстрів у Дрездені і тодішній директор Арнольд Менц з радістю допоміг їм у розшифровці.

Після поїздки до Дрездена обидва музеї підтримували дружні відносини до 1976 року, надсилаючи один одному подарунки у вигляді каталогів, деяких картин, репродукцій тощо. Після 1976 року листування припинилось, оскільки Менц перестав бути директором музею.

Важливим аспектом дружніх стосунків між музеями став обмін культурними цінностями обох націй. Так, Дрезденський музей надав пархомівцям можливість побачити на власні очі оригінали творів великих митців світового рівня, залучив їх до художньої дискусії та надав допомогу в розвитку музею. У свою чергу, Пархомівський музей ознайомив Дрезденську галерею з українським мистецтвом. 4 квітня 1964 року від райдужан до Дрездена надійшов подарунок – «Кобзар» Тараса Шевченка українською мовою (рис.22). Таким чином, Пархомівський музей активно займався популяризацією українського мистецтва, підкреслюючи його унікальність та незалежність від офіційної радянської культури.

Ще одним важливим напрямом діяльності Картинної галереї старих майстрів у Дрездені у сфері охорони культурної спадщини є популяризація мистецьких надбань в інтернет-просторі. У сучасному цифровому світі важливим інструментом популяризації мистецтва стали онлайн-платформи, які дозволяють знайомитися з експозицією та заходами галереї. Водночас галерея активно впливає на візуальну культуру міста, присутня в рекламному просторі та сприяє формуванню культурного іміджу Дрездена.

Найкращим способом познайомитися з діяльністю галереї є її офіційний сайт (від 2009 р.)¹, присвячений музеям Художніх зібрань міста Дрездена. На сайті представлена повна інформація про екскурсії, зустрічі, заходи, виставки тощо. На головній сторінці зазначено, що галерея працює з вівторка по неділю

¹ Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).

з 10:00 до 18:00, а вартість квитка станом на 2024 рік становить 14 євро. Також на сайті розміщена актуальна інформація про події, що відбуваються у межах галереї, а також доступна онлайн-колекція картин, представлених в експозиції. Зручний інтерфейс сайту дозволяє досліджувати діяльність галереї та пов'язаних із нею культурних установ міста Дрездена. Таким чином, галерея постає не як окрема установа, а як невід'ємна частина міського музейного та культурного простору.

Показово, що на сайті представлено спеціальний розділ, присвячений навчально-просвітницькій діяльності галереї, на якому варто зупинитися детальніше. Взаємодія культурних установ із мешканцями є важливим елементом пам'яткоохоронної діяльності, якій Картинна галерея старих майстрів приділяє значну увагу. Галерея активно залучає до своїх заходів людей різного віку – від дітей до осіб похилого віку. Так, до шкіл надсилаються запрошення на відвідування галереї в межах уроків історії або у позашкільний час; студентам і людям похилого віку надаються знижки на квитки; а для вихованців дитячих садків передбачено можливість відвідати галерею разом із вихователями у позаробочий час – о 9:30.

Важливе місце в діяльності галереї займає робота з особами похилого віку. Наприклад, одна з екскурсійних програм розроблена для групи, що складається з максимум 25 осіб. Ця екскурсія триває близько 90 хвилин і коштує 120 євро за групу, не враховуючи вартості вхідного білету до музею. Екскурсанти отримують спеціальні апарати, через які можуть чітко чути екскурсовода та отримувати додаткову інформацію щодо картин галереї¹. Вочевидь, ця послуга розроблена зокрема для туристів середнього та старшого віку.

Картинна галерея старих майстрів займає ключове місце в культурному просторі Дрездена, будучи одним із найважливіших культурних осередків

¹ Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).

міста. Вона не лише зберігає та експонує художні шедеври, але й активно впливає на формування культурного іміджу Дрездена, залучаючи як місцевих мешканців, так і туристів з усього світу. Її колекція, яка включає твори великих європейських майстрів, є не тільки символом культурної величі Дрездена, але й важливою складовою частиною глобальної художньої традиції.

Як уже відзначалося, візитівкою галереї та міста Дрездена є картина «Сікстинська Мадонна» Рафаеля Санті. Показово, що зображення картини та її окремих елементів, зокрема янголів в нижній частині, широко тиражується на упаковках різноманітних продуктів і сувенірній продукції в Дрездені, що сприяє промоції культурної спадщини та власне галереї (рис. 23). Картина «Сікстинська Мадонна» стала справжньою візитівкою міста, і елементи цієї картини часто використовуються на різних продуктах, сувенірах та в рекламі. У Дрездені є багато сувенірних магазинів з путівниками, і всі вони однозначно рекомендують не оминати Картинну галерею старих майстрів, що є однією з головних культурних принад міста (рис. 24, 25, 26, 27, 28, 29).

Отже, Картинна галерея старих майстрів у Дрездені відіграє не лише роль музею, але також є активним культурним осередком, інтегрованим у життя міста. Завдяки офіційному сайту відвідувачі можуть легко отримати інформацію про виставки, події та освітні програми, що робить галерею доступною для різних вікових груп. Крім того, її вплив поширюється на рекламний простір міста, де відомі мистецькі твори, зокрема «Сікстинська Мадонна», стають важливими символами Дрездена. Таким чином, галерея не лише зберігає культурну спадщину, а й активно формує сучасний образ міста, залишаючись його невід'ємною частиною.

Як зазначає Бурджу Гюнай, сучасні музеї еволюціонували від закритих колекцій до відкритих освітніх центрів, які сприяють розвитку критичного мислення та естетичного сприйняття. Вони вже не є лише місцями збереження культурної спадщини, а перетворилися на інтерактивні платформи, що активно

взаємодіють із суспільством через лекції, майстер-класи та цифрові технології¹. Яскравим прикладом такої трансформації є Картинна галерея старих майстрів у Дрездені, яка не тільки експонує видатні твори європейського мистецтва, але й виконує важливу освітню місію. Вона дозволяє глядачам глибше зануритися в історичні контексти та художні стилі, що відповідає сучасній концепції музею як центру мистецької освіти.

Слід детальніше зупинитися на понятті мистецької освіти в контексті діяльності Картинної галереї старих майстрів у Дрездені. Мистецька освіта є складною, багатовимірною системою, що охоплює всі рівні навчання – від дошкільної освіти до післядипломної, і має на меті не тільки передати технічні навички, а й сприяти формуванню особистості, здатної до культуротворення. Оксана Анатоліївна Комаровська у роботі «Мистецька освіта: глибина й багатогранність» підкреслює синергетичний характер мистецької освіти, що передбачає взаємодію загальноосвітніх навчальних закладів та шкіл естетичного виховання, створюючи цілісний культурно-мистецький простір. Вона наголошує на важливості освітнього середовища, яке сприяє розвитку особистісної самореалізації та комунікації через мистецтво. Крім того, важливим аспектом є взаємозв'язок між загальною та спеціалізованою мистецькою освітою, що формує гармонійне культурне середовище².

Своєю чергою Ольга Хубард у роботі «Rethinking Critical Thinking and Its Role in Art Museum Education» доповнює цей підхід, розглядаючи мистецьку освіту як процес, що виходить за межі розвитку лише аналітичних або критичних навичок. Вона критикує редуційний підхід, за яким мистецтво сприймається виключно через призму розвитку когнітивних здібностей, і натомість наголошує на важливості емоційного, сенсорного та тілесного досвіду в пізнанні мистецтва. За її словами, мистецтво має не лише когнітивну,

¹ Günay, B. Museum concept from past to present and importance of museums as centers of art education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 55. P. 1250–1258.

² Комаровська О. А. Мистецька освіта: глибина й багатогранність // *Мистецтво та освіта*. 2016. №1. С 6–9.

а й естетичну та особистісну цінність, оскільки воно впливає на почуття, уяву та індивідуальне осмислення, розширюючи межі традиційного навчання¹.

Таким чином, мистецька освіта є важливим елементом розвитку особистості, маючи глибокий вплив не лише на технічні та аналітичні аспекти, але й на емоційну та естетичну сфери. Водночас вона стикається з низкою викликів і проблем, серед яких необхідність удосконалення методик викладання, баланс між технічною підготовкою та художньою самореалізацією, а також інтеграція різних типів освіти в єдиний культурно-освітній простір, що потребує подальших досліджень та вдосконалення.

У діяльності Картинної галереї старих майстрів у Дрездені мистецька освіта займає важливе місце. З дитинства в німців формують інтерес до мистецтва. Тому в старшому віці німці сприймають музеї як спосіб розширити свій кругозір та покращити критичне мислення. Як саме німці виховують у дітей цей інтерес, що залишається з ними й у дорослому віці? Тут варто звернути увагу на спеціальні програми, тури, тренінги, курси та події, які організовуються для студентів, школярів і навіть вихованців дитячих садків у галереї. Так, наприклад, серед турів є «З Вербної Неділі до Пасхи» (“Von Palmsonntag bis Ostern”). Цей тур призначений для школярів з 1 по 12 клас у межах таких шкільних предметів, як релігія, етика та мистецтво. Про цей тур на сайті пишеться наступне: «Вибрані картини наближають учнів до історії Страстей і Великодня. До них належать історії про в'їзд у Єрусалим, останню вечерю, арешт, засудження, розп'яття та воскресіння Ісуса. Однак не лише ці історії повинні бути розказані, але й необхідно проводити паралелі з ситуаціями з їхнього життя, в яких йдеться про дружбу, зраду, страхи та радість» (пер. з нім.)². Іншими словами, з нагоди майбутніх свят галерея організовує тури, що

¹ Hubard, Olga. “Rethinking Critical Thinking and Its Role in Art Museum Education.” *The Journal of Aesthetic Education*, vol. 45, no. 3, 2011, pp. 15–21. JSTOR, <https://doi.org/10.5406/jaesteduc.45.3.0015>. (дата звернення: 25.02.2025)

² Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).

допомагають дітям зрозуміти контекст цих свят. Дитина вже «приходить до свята підготовленою», бо знає, що саме святкує вона та її родина або розуміє, чому це свято є важливим. Таким чином, дитина починає мислити й усвідомлювати певні явища навколо себе, здатна зробити власний релігійний вибір. Саме цей аспект загалом і описують згадані вище дослідники у своїх роботах, присвячених мистецькій освіті.

Серед інших цікавих турів галереї слід згадати наступні: «Дивись, що відбувається! Мистецтво з першого погляду» («Schau, was da passiert! Kunst im Überblick»), «Зустрічайте кольори!» («Farben begegnen!»), «Марс це більше, ніж шоколад» («Mars ist mehr als Schokolade!»), «По слідам... античності» («Auf den Spuren...der Antike») тощо¹.

Важливо зазначити, що такі тури є не безкоштовними. Галерея бере з кожного учня або студента по 2 євро (за курси та тренінги – 4 євро)². Ці гроші за тур для групи учнів, ймовірно, йдуть не до галереї, а до організатора туру. Сама ж галерея зберігає комерційні плани для цих самих студентів та учнів, але вже у дорослому віці, коли вони самостійно зацікавляться відвідуванням галереї, шукаючи сенси та відповіді на свої запитання в мистецтві.

Для заохочення відвідування галереї вихованцями дитячих садків використовуються схожі підходи, проте в більш ігровій формі. Інакше кажучи, картини для дітлахів стають не об'єктом інформації, а грою. Розглянемо один з турів під назвою «Увага, будівельний майданчик!» («Achtung Baustelle!»). Цей тур на сайті описується так: «На наших картинах зображені найрізноманітніші будівлі: церкви, вежі, житлові будинки або замки. На будівельних майданчиках працювала велика кількість майстрів. Але як будували в ті часи? Чи відрізнялося будівництво тоді від сучасного? Які матеріали використовували?

¹ Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 04.02.2025)

² URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 04.02.2025)

І чи є на картинах будівлі, які збереглися до наших днів?» (пер. з нім.)¹. Отже, можна помітити, що галерея намагається максимально заохотити дітей до неявного навчального процесу шляхом гри. Завдяки позитивним враженням від відвідування галереї, слово «музей» більше не викликатиме у дітей страху чи відчуття нудьги.

Показово, що галерея займається також організацією дитячих днів народження. Вона надає можливість відсвяткувати день народження у різних стилях та за різними програмами. Так, наприклад, програма дня народження «Порошок, макарони та пастель» («Puder, Pasta und Pastell») описується наступним чином: «300 років тому у Венеції жила художниця Розальба Карр'єра. Вона була відомою мисткинею та спеціалізувалася на малюванні пастеллю. На її картинах зображені люди в оксамитовому та шовковому вбранні, з напудреним волоссям і нафарбованими обличчями. Але чому пудра, і яке відношення має “паста” до пастелі? Відповіді на ці запитання ви знайдете на нашій виставці, а після цього зможете самі виготовити та випробувати пастельні крейди»² (пер. з нім.). Також цікавою програмою є «Золота лихоманка»: «З незапам'ятних часів золото мало для нас особливий чарівний вплив. Це і засіб оплати, і ювелірні вироби, і прикраси, а також колір. Ще в давнину золото було надзвичайно популярним у мистецтві поряд із тодішніми особливо дорогими червоним і синім кольорами – чи то в живописі та скульптурі, чи для оздоблення рам картин. Під час нашої екскурсії музеєм ви дізнаєтеся, як створювалися різні кольори та яке значення вони мають у наших мистецьких творах. А після цього у нашій майстерні ви зможете позолотити улюблені мотиви на папері справжнім сусальним золотом»³ (пер. з нім.).

¹Angebote für Kindergärten // Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).

²Angebote für Kindergärten // Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).

³ Там само.

На сайті галереї також описані кілька інших програм, таких як «Тут справжній ажіотаж!», «Майстерня художника», «Світло увімкнено!» та «Відправляємось у подорож!»¹. Ці програми тривають приблизно 2 години і призначені для групи до 8 дітей віком від 6 до 12 років. Вартість такої програми складає 100 євро. Організація дитячих свят, таких як дні народження, в музеї сприяє позитивному сприйняттю мистецтва дітьми. Таким чином, музей стає не тільки місцем для пізнання культури, а й простором для відпочинку та спільного дозвілля.

Важливо, щоби інституції культури були відкритими для всіх верств населення, адже вони не лише зберігають культурну спадщину, а й слугують майданчиком для діалогу між різними поколіннями, соціальними групами та світоглядами. Як зазначає Віктор Карпов у роботі «Соціологія музею. Музеї у культурному просторі», соціальна роль музею досі не є повністю визначеною, і тому створення інклюзивного простору, де кожен відвідувач може знайти щось значуще для себе, є особливо актуальним. Музеї мають надавати можливість кожному інтерпретувати мистецтво по-своєму, створюючи інтерактивні експозиції, сучасні освітні програми та майстер-класи. Таким чином, мистецтво стає не лише об'єктом споглядання, а й засобом самовираження та рефлексії². Яскравим прикладом такого підходу є програми Картинної галереї старих майстрів у Дрездені, яка, окрім демонстрації класичних творів мистецтва, організовує спеціальні програми для різних суспільних груп, роблячи мистецтво доступним та значущим для кожного.

Показовим прикладом є регулярні зустрічі, які проводяться в галереї кожної п'ятниці для жінок-біженок з Сирії та інших арабських країн. На цих зустрічах біженки мають можливість поспілкуватися з іншими жінками, за

¹ Там само.

² Карпов, Віктор Васильович. Соціологія музею. Музеї у культурному просторі. Diss. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018.

чашкою чаю обговорюючи мистецтво¹. Такий підхід не лише сприяє розвитку їх освіченості та розширенню кругозору, але й допомагає інтегруватися в європейське суспільство.

У галереї також проходять спеціальні бесіди за участю богословів, організовані в межах співробітництва галереї з Дрезденською католицькою академією. Наприклад, 3 квітня 2025 року в галереї відбудеться бесіда «Мистецтво зустрічається з релігією: “Рибалка та його дружина” Ульріха Троя» (пер. з нім.). Анонс цієї зустрічі містить такі пояснення: «Казки формують нашу культурну пам'ять з раннього дитинства, передаючи моральні уявлення, чесноти та релігійні вірування. Саме цим ми хочемо зайнятися в нових залах Колекції лялькового театру. Наполегливо рекомендуємо перед початком заходу відвідати постійну експозицію колекції!»² (пер. з нім.). Дуже важливо, що такі заходи проводяться у співпраці з іншими інституціями. Цей підхід дозволяє музеям і церкві спільно закликати людей до глибшого розуміння власної ідентичності та усвідомлення взаємозв'язку різних аспектів їхнього суспільного життя.

Таким чином, дослідження практик охорони культурної спадщини в Картинній галереї старих майстрів у Дрездені дозволяє зробити кілька важливих висновків щодо її ролі в збереженні та популяризації мистецтва. Насамперед, значну роль у збереженні художніх творів відіграють реставраційні лабораторії. Досвід реставрації картини «Мадонна святого Себастьяна» Антоніо да Корреджо демонструє складність і багатоступеневість цих процесів. Завдяки сучасним технологіям та методам дослідження реставратори змогли відновити картину до її первісного вигляду, при цьому роблячи процес відкритим для публіки. Такий підхід не лише дозволяє зберігати

¹ Angebote für Geflüchtete // Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).

² Galeriegespräche mit Theologen // Gemäldegalerie Alte Meister URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).

мистецькі шедеври, але й залучає відвідувачів до розуміння важливості реставраційної діяльності.

Слід відзначити, що галерея не обмежується лише функцією експонування творів мистецтва, а активно працює над їх популяризацією через різні канали комунікації. Використання сучасних технологій, інтерактивних програм та просвітницької діяльності у співпраці з навчальними закладами дозволяє робити мистецтво доступним для широкої аудиторії. Зручний вебсайт, онлайн-колекції та екскурсійні програми для дітей і дорослих значно сприяють популяризації мистецтва.

Важливим аспектом діяльності Картинної галереї старих майстрів у Дрездені є співпраця з іншими музеями Європи, зокрема України. Музейна співпраця сприяє міжкультурному обміну та інтеграції національного мистецтва в європейський контекст. Особливим прикладом є досвід співпраці з Пархомівським історико-художнім музеєм, що підкреслює важливість культурного діалогу навіть між музеями різного масштабу.

Картинна галерея старих майстрів у Дрездені виконує функцію мистецького освітнього центру, орієнтованого на різні вікові групи та рівні підготовки. Програми для літніх людей, студентів, школярів і навіть дошкільнят формують інтерес до мистецтва, розвивають критичне мислення та сприяють естетичному вихованню. Зокрема, ініціативи щодо інтеграції біженців і співпраця з богословами показують прагнення музею створювати відкритий простір для дискусій і самовираження.

Картинна галерея старих майстрів у Дрездені є не лише місцем збереження шедеврів мистецтва, а й сучасною інституцією, яка виконує важливу соціальну, освітню та культурну місію. Завдяки активному використанню новітніх методів роботи, співпраці з іншими музеями та залученню різних соціальних груп, вона підтверджує свою значущість у європейському культурному просторі та задає високий стандарт для музейної

справи в усьому світі. Галерея не лише зберігає культурну спадщину, а й активно формує сучасний образ міста, залишаючись його невід'ємною частиною.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна сформулювати низку узагальнень, які розкривають значення Картинної галереї старих майстрів у Дрездені як одного з провідних центрів збереження, дослідження та репрезентації європейської мистецької спадщини.

Загалом, історія становлення та розвитку Картинної галереї старих майстрів у Дрездені є показовим прикладом еволюції музейних інституцій від приватних кабінетів курфюрстів до публічних культурних установ. У цьому контексті галерея постає не лише як місце естетичного споглядання, але й як інструмент культурної політики, засіб легітимації династичної влади та проєкції образу Саксонії на міжнародній арені. Завдяки стратегічному підходу таких правителів, як Август Сильний та Август III, інституція набула статусу не лише художньої колекції, але й символу культурного престижу.

Також процес формування колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені свідчить про високий ступінь художньої компетентності та далекоглядну кураторську політику. Придбання творів визначних майстрів італійського, фламандського та голландського живопису, зокрема Рафаеля, Тіціана, Рубенса, Рембрандта та інших, засвідчує прагнення створити не просто зібрання мистецьких шедеврів, а системно вибудовану колекцію, яка б репрезентувала провідні художні школи Європи. Уже в середині XVIII століття галерея набула широкого визнання як один із найзначніших музеїв континенту, що, своєю чергою, сприяло утвердженню Дрездена як важливого осередку культурної дипломатії.

Слід також враховувати, що діяльність галереї у сфері збереження та реставрації мистецьких об'єктів свідчить про її провідну роль в охороні культурної спадщини. Попри численні історичні випробування (війни, зміну політичних режимів, переформатування музейної політики в XX ст. тощо)

інституція зуміла не лише зберегти значну частину фондів, але й проявила ініціативу у відновленні втрачених і пошкоджених творів. Приклад реставрації роботи Антоніо да Корреджо демонструє високі професійні стандарти, що слугують орієнтиром для музейної спільноти.

Зрештою сучасна діяльність Картинної галереї старих майстрів у Дрездені свідчить про її трансформацію в багатофункціональний культурно-освітній простір. Використання цифрових технологій, інтерактивних платформ, освітніх програм для різних вікових і соціальних груп перетворює музей на відкритий і доступний простір для комунікації, навчання та натхнення. Особливу увагу заслуговують міжкультурні ініціативи, програми соціальної інтеграції, включення в міжнародні проєкти, зокрема співпраця з українськими музеями, що актуалізує місію галереї в контексті сучасних викликів.

Отже, Картинна галерея старих майстрів у Дрездені є унікальним феноменом на перетині культурної спадщини, музейної політики та суспільної відповідальності. Її діяльність демонструє зразковий баланс між збереженням традицій та впровадженням інновацій, а сама інституція виступає еталоном музейної практики в європейському та глобальному контекстах. У XXI столітті вона не лише репрезентує визначні надбання європейського мистецтва, але й активно впливає на формування культурної свідомості, підтримує цінності відкритого суспільства й утверджує гуманістичні ідеали через мову мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. About Il Progresso italo-americano // Chronicling America. URL: <https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn83030300/> (дата звернення: 04.09.2024).
2. An Sixtinischer Madonna festgeklebt – Klimaaktivisten vor Gericht. Bild, 2024. URL: <https://www.bild.de/regional/dresden/an-sixtinischer-madonna-festgeklebt-klima-chaoten-verhoehnen-gericht-66684688e97e2e2fa5e503f3> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Angebote für Geflüchtete // Gemäldegalerie Alte Meister. URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).
4. Angebote für Kindergärten // Gemäldegalerie Alte Meister. URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).
5. Correggios rinascita: Die Restaurierung von Correggios "Madonna des heiligen Sebastian" (um 1524) // Staatliche Kunstsammlungen Dresden. URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/ausstellungen/correggio/> (дата звернення: 03.11.2024).
6. Das Museum als digitale Baustelle – Umfrage zur Digitalisierung. MDR Kultur, 2020. URL: <https://www.mdr.de/kultur/ausstellungen/museen-sachsen-sachsen-anhalt-thueringen-digitalisierung-100.html> (дата звернення: 18.05.2025).
7. Die Dinge (wieder) in Bewegung bringen – museum4punkt0 Teilprojekt SKD. 2023. URL: <https://www.museum4punkt0.de/teilprojekt/die-dinge-wieder-in-bewegung-bringen/> (дата звернення: 18.05.2025).
8. Die neuen digitalen Möglichkeiten fest im Blick. Medienservice Sachsen, 2018. URL: <https://www.medienservice.sachsen.de/medien/news/215844> (дата звернення: 18.05.2025).
9. Die Sixtinische Madonna. Raffaels Kultbild wird 500 // Staatliche Kunstsammlungen Dresden. URL:

<https://gemaeldegalerie.skd.museum/ausstellungen/die-sixtinische-madonna/>
(дата звернення: 15.08.2024).

10. Die SKD zu Gast im Musée du Luxembourg in Paris // Staatliche Kunstsammlungen Dresden. URL: <https://www.fr.de/kultur/roemische-antiken-dresden-prado-11576330.html> (дата звернення: 15.09.2024).
11. Discover the Japanese Palace with All Your Senses – Inclusion Projects. Voices – SKD, 2023. URL: <https://voices.skd.museum/en/voices-mag/discover-the-japanisches-palais-with-all-your-senses-projects-to-overcome-our-barriers/> (дата звернення: 18.05.2025).
12. Dutch dealer returns Weenix landscape stolen in the Second World War to Dresden museum. The Art Newspaper, 17.10.2023. URL: <https://www.theartnewspaper.com/2023/10/17/dutch-dealer-returns-weenix-landscape-stolen-in-the-second-world-war-to-dresden-museum> (дата звернення: 18.05.2025).
13. Eine Reise durch die europäische Kunstgeschichte im Zwinger // Gemäldegalerie Alte Meister. URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/> (дата звернення: 21.03.2024).
14. FAZ. «Die Sixtinische Madonna» In Dresden Macht Platz dem großen Raffael. URL: <https://m.faz.net/aktuell/feuilleton/kunst-und-architektur/die-sixtinische-madonna-in-dresden-macht-platz-dem-grossen-raffael-11767213.html> (дата звернення: 11.12.2023).
15. Galeriegespräche mit Theologen // Gemäldegalerie Alte Meister. URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).
16. Gemäldegalerie Alte Meister // Dresden und Sachsen. URL: https://www.dresden-und-sachsen.de/dresden/ks_gemaeldegalerie.htm (дата звернення: 20.08.2024).
17. Gemäldegalerie Alte Meister. URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/vermittlung/> (дата звернення: 01.03.2025).
18. Hubbard, Olga. “Rethinking Critical Thinking and Its Role in Art Museum Education.” The Journal of Aesthetic Education, vol. 45, no. 3, 2011, pp. 15–21.

- JSTOR, <https://doi.org/10.5406/jaesteduc.45.3.0015> (дата звернення: 25.02.2025).
19. Klöpper M. Die Jahrhunderflut 2002 // Feuerwehrmagazin. URL: <https://www.feuerwehrmagazin.de/nachrichten/die-jahrhundertflut-2002-82583> (дата звернення: 30.01.2024).
 20. Knowledge processes – events, conferences, talks // Staatliche Kunstsammlungen Dresden. URL: <https://www.skd.museum> (дата звернення: 04.12.2024).
 21. Kriegsverluste der Dresdener Gemäldegalerie: vernichtete und vermisste Werke // Heidelberg historic literature – digitized. URL: <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/ebert1963/0018/image,info> (дата звернення: 25.01.2024).
 22. Kunstsammlungen Dresden Knowledge processes. URL: <https://www.skd.museum/en/research/knowledge-processes/> (дата звернення: 15.04.2025).
 23. Lessons Learned? Transcultural Perspectives in Curating and Pedagogies. Voices – SKD, 2022. URL: <https://voices.skd.museum/en/voices-mag/wpc-academy-lessons-learned-transcultural-perspectives-in-curating-and-pedagogies/> (дата звернення: 18.05.2025).
 24. Projekt Digitales Sammlungsmanagement. Sächsische Landesstelle für Museumswesen, 2019. URL: <https://museumswesen.skd.museum/en/ueber-uns/projekte/projekt-digitales-sammlungsmanagement/> (дата звернення: 18.05.2025).
 25. Römische Antiken aus Dresden im Prado // Frankfurter Rundschau. URL: <https://www.fr.de/kultur/roemische-antiken-dresden-prado-11576330.html> (дата звернення: 12.10.2024).
 26. Roth M. Venus im Kerzenschein // Die Welt. URL: <https://www.welt.de/print-welt/article160630/Venus-im-Kerzenschein.html> (дата звернення: 27.01.2024).
 27. Sempergalerie – Alte Meister in neuem Licht // Sachsen.de. URL: <https://www.medienservice.sachsen.de/medien/news/189514> (дата звернення: 05.01.2024).

28. Sic transit gloria mundi... The Dresden Art Museum closes in Second Life // Primperfect. URL: <https://primperfect.net/2011/12/15/sic-transit-gloria-mundi-the-dresden-art-museum-closes-in-second-life/> (дата звернення: 06.02.2024).
29. SKD stellen Jahresprogramm 2023 vor. Pressemitteilung SKD, 2022. URL: <https://www.skd.museum/besucherservice/presse/2022/skd-stellen-jahresprogramm-2023-vor/> (дата звернення: 18.05.2025).
30. Staatliche Kunstsammlungen Dresden. URL: <https://www.skd.museum> (дата звернення: 04.12.2024).
31. Warum die Sixtinische Madonna eine Dresdner Ikone ist // Kultur. URL: <https://www.mdr.de/kultur/ausstellungen/dresden-sixtinische-madonna-bedeutung-klimaaktion-100.html> (дата звернення: 13.01.2024).
32. Welcome Home. Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 2023. URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/en/exhibitions/welcome-home/> (дата звернення: 18.05.2025).
33. Zwinger Dresden: Die Geschichte // Zu Gast in Dresden. URL: <https://www.zu-gast-in-dresden.de/zwinger-dresden-die-geschichte/> (дата звернення: 30.01.2024).
34. Історія музею // Пархомівський музей. URL: <https://museumparhomovka.com.ua/istoriya-muzeyu/> (дата звернення: 04.03.2024).
35. Лунев А.Ф. Пархомовська сокровищниця: Фотоочерк. 2-е изд. Харьков: Прапор, 1983.
36. Archenholz, J. W. von. Geschichte des siebenjährigen Krieges in Deutschland. Mannheim: Schwan und Götz, 1788. 280 S.
37. Audehm K., Büning A. Die Dresdner Gemäldegalerie 1722–1887: Was Inventare und Kataloge über die Geschichte der Sammlung erzählen. Berlin: Reimer, 2022. 480 S.
38. Bachmann, M. Galería de Pintura de Dresde. Alte Meister. New York: World Copyright, 1967. 86 p.

39. Bard, J., Posse, H. Katalog der Alten Meister. 12 Auflage. Berlin: Verlag für Literatur und Kunst, 1930. 193 S.
40. Brink H., Schölze U. Restaurierte Meisterwerke zur Wiedereröffnung der Sempgalerie. Dresden: Sandstein Verlag, 2019. 320 S.
41. Follmann C., Giebe M.; Henning A. Veronese. Der Cuccina-Zyklus. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 2018. 200 S.
42. Gemäldgalerie Alte Meister Dresden. Katalog der ausgestellten Werke / Manfred Bachmann, Anneliese Mayer-Meintschel, Angelo Walther, Harald Marx, Hans-Jörg Göpfert; Под ред. Angelo Walther. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 1983. 395 S.
43. Gemäldgalerie Dresden Alte Maister. Dresden: Herausgegeben von der Generaldirektion der Staatlichen Kunstsammlungen, 1960. 138 S.
44. Günay B. Museum concept from past to present and importance of museums as centers of art education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 55. P. 1250–1258.
45. Irving D. Apocalypse 1945, The Destruction of Dresden. Sedona: Veritas Publishing Co, 1995. 315 p.
46. Koja S., Enke R. “The Most Beautiful Pastel Ever Seen” — The Chocolate Girl by Jean-Étienne Liotard in the Dresden Gemäldegalerie. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 2024. 272 S.
47. Koja S.; Kryza-Gersch C. Bernini, the Pope and Death. Dresden: Staatliche Kunstsammlungen Dresden, 2021. 144 S.
48. Koja S.; Schölzel C. Italienische Gemälde des 13. bis 15. Jahrhunderts. Bd. 1: Die Maltechnik. Dresden: Verlag Gunter Oettel, 2023. 280 S.
49. Koja S. Glanzstücke. Gemäldegalerie Alte Meister, Skulpturensammlung bis 1800. Dresden: Sandstein Verlag, 2020. 312 S.
50. Koja S. Museumsführer Gemäldegalerie Alte Meister. Dresden: Sandstein Verlag, 2020. 168 p.
51. Koja S. Treasures of the Collections: Gemäldegalerie Alte Meister & Skulpturensammlung bis 1800. Dresden: Sandstein Verlag, 2020. 309 p.

52. Krüger K. (ed.). *Stilleben: zeitlose Schönheit*. Hatje Cantz, 2024. 160 S.
53. Mohr L. *Raphael – The Power of Renaissance Images: The Dresden Tapestries and Their Impact*. Sandstein Verlag, 2020. 336 p.
54. *Neue Museumskunde. Theorie und Praxis der Museumsarbeit. 250 Jahre Gemäldgalerie Dresden* / Angelo Walther. Berlin: VEB, 1972. 294 S.
55. *Raffael und die Madonna*. München: Hirmer Verlag GmbH, 2020. 126 S.
56. *Staatliche Burgen und Schlösser Burgen und Gärten Sachsen GmbH (Hrsg.). Bombensicher. Kunstversteck Weesenstein 1945*. Dresden, 2018. 68 S.
57. *Staatliche Kunstsammlungen Dresden; Kojas S. Zauber des Realen: Bernardo Bellotto am sächsischen Hof*. Dresden: Sandstein Verlag, 2022. 320 p.
58. Stauder, Katharina, Wallis, Wendy, Möbius, Jens. *Old Masters Picture Gallery*. Berlin: LVD Gesellschaft für Datenverarbeitung mbH, 2009.
59. Vasari, Giorgio. *Life of Raphael from The Lives of the Artists*, edition used: *Artists of the Renaissance, selected & edited by Malcolm Bull*, Penguin, 1965.
60. Карпов, Віктор Васильович. *Соціологія музею. Музеї у культурному просторі*. Дис. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018.
61. Комаровська О. А. *Мистецька освіта: глибина й багатогранність // Мистецтво та освіта*. 2016. №1. С 6–9.
62. *Спасенные шедевры. Т. 1: Сборник воспоминаний, материалов и документов* / Сост.: Н. Шантыко. Москва: Советский художник, 1977. 115 с.
63. *Спасенные шедевры. Т. 2: Альбом* / Сост. Н. И. Беспалова; Фотогр. И. Д. Николаев. Москва: Советский художник, 1977. 272 с.

ДОДАТКИ

Рис. 1. Сучасний вигляд Картинної галереї старих майстрів у Дрездені.

URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Gemäldegalerie_Alte_Meister

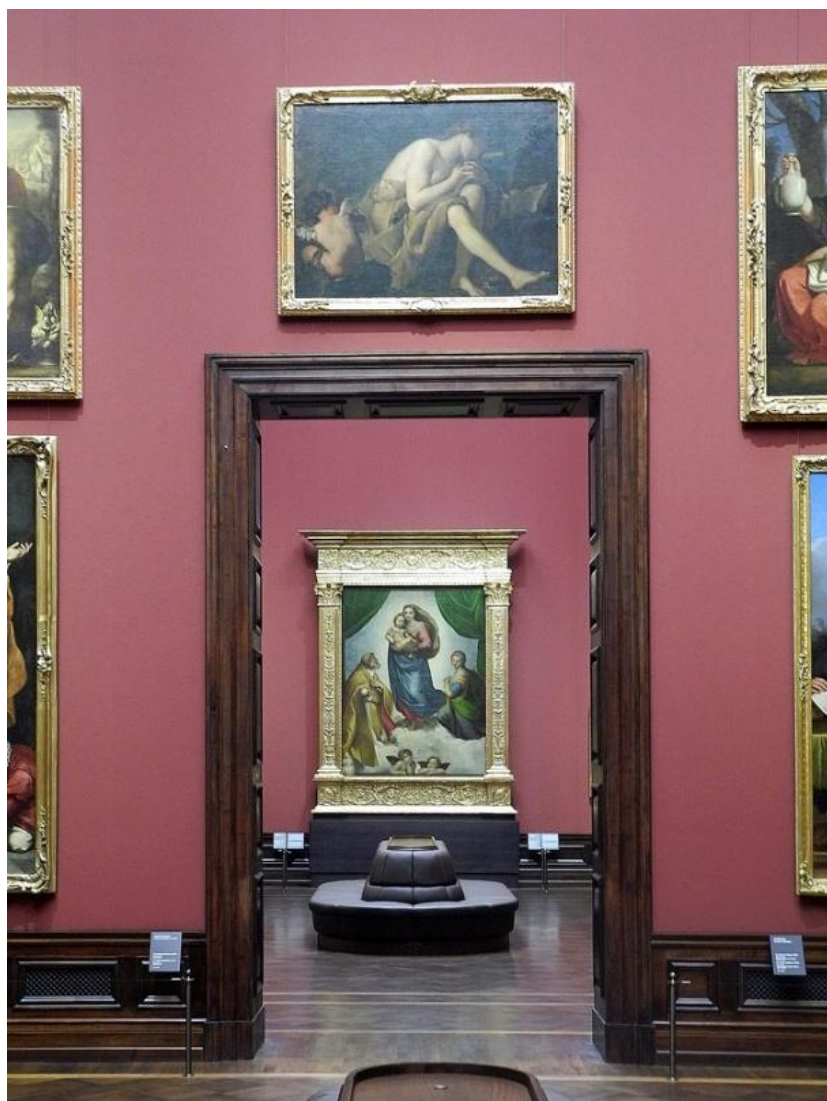

Рис.2 Експозиція Картинної галереї старих майстрів у Дрездені.

URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Gemäldegalerie_Alte_Meister

Рис. 3 Портрет Августа Сильного.

URL:

https://wikipedia.org/wiki/Август_Сильный#/media/Файл:National_Museum_in_Poznan_-_Augustus_II.JPG

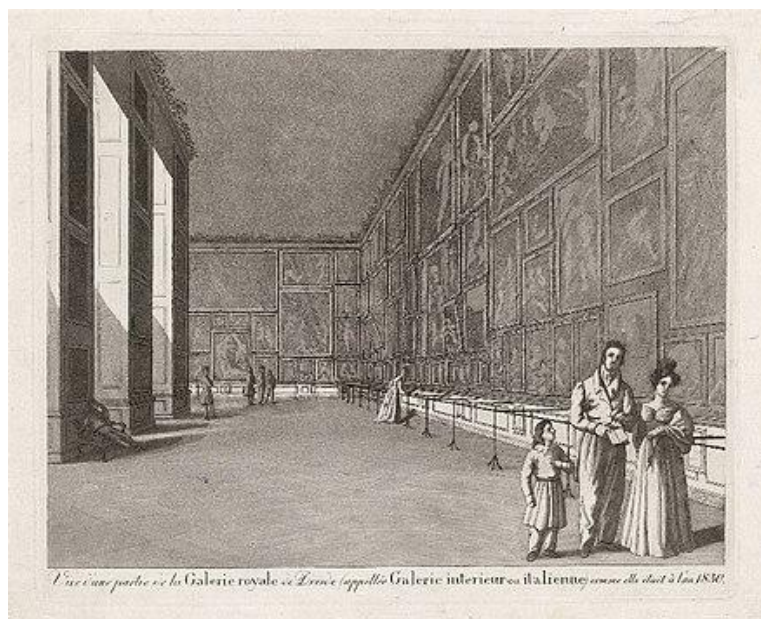

Рис.4. Королівська галерея у колишній стайні курфюрста, 1830 рік.

URL: https://de.wikipedia.org/wiki/Gemäldegalerie_Alte_Meister

Рис. 5. Карл Луї Преуссер “У Дрезденській галереї”, 1881 рік. URL:

https://de.wikipedia.org/wiki/Gemäldegalerie_Alte_Meister

Рис. 6. Фотографія галереї Земпера, близько 1900 року.

URL:

<https://de.wikipedia.org/wiki/Sempergalerie#:~:text=Die%20Sempergalerie%20ist%20ein%20Galeriegeb%C3%A4ude,Sempergalerie%201955%20bis%201960%20wiederaufgebaut>

Рис. 7. Центр Дрездена після бомбардування 13-14 лютого 1945 року. URL: https://wikipedia.org/wiki/Бомбардування_Дрездена

Рис. 8. Рафаель Санти «Сікстинська Мадонна», 1514

URL: https://wikipedia.org/wiki/Сикстинська_мадонна

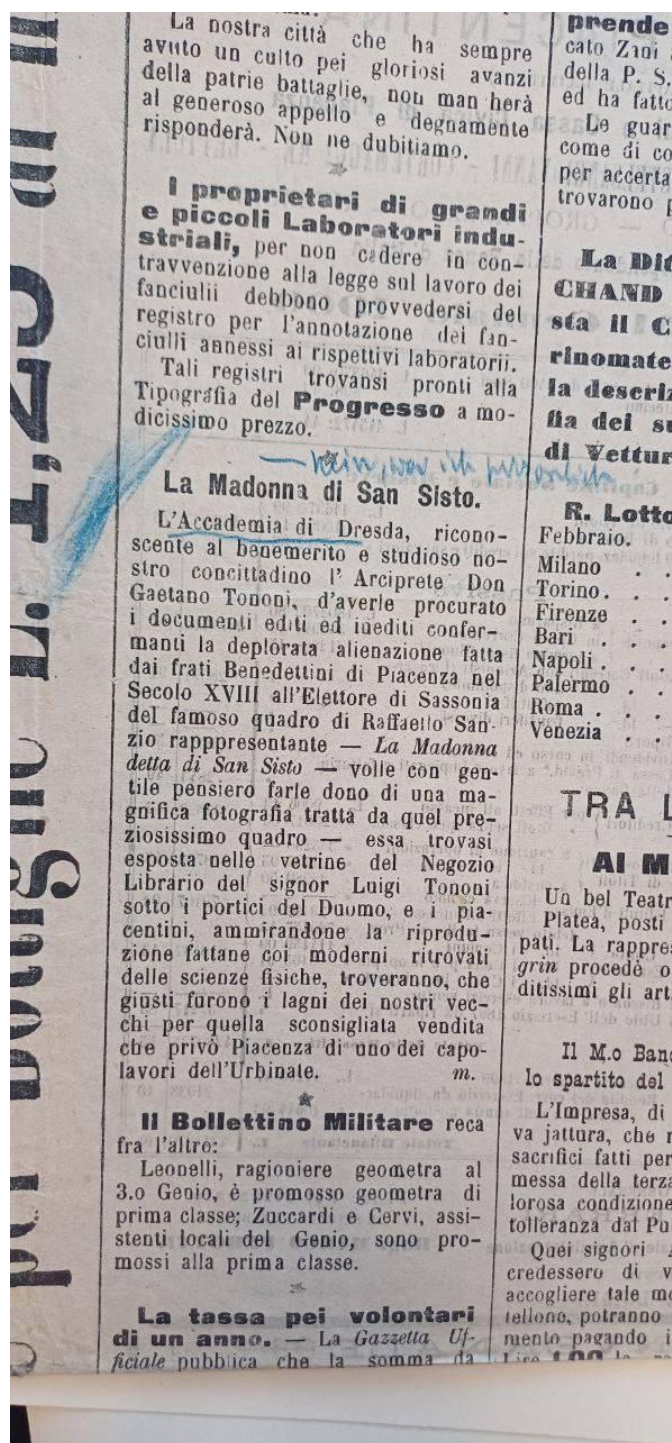

Рис. 9. Стаття американо-італійської газети «Прогрес» («Il Progresso»), присвячена «Сікстинській Мадонні», 1898 р.

Рис. 10. Реставрація картини «Мадонна святого Себастьяна» Антоніо да Корреджо

URL: <https://gemaeldegalerie.skd.museum/ausstellungen/correggio/>

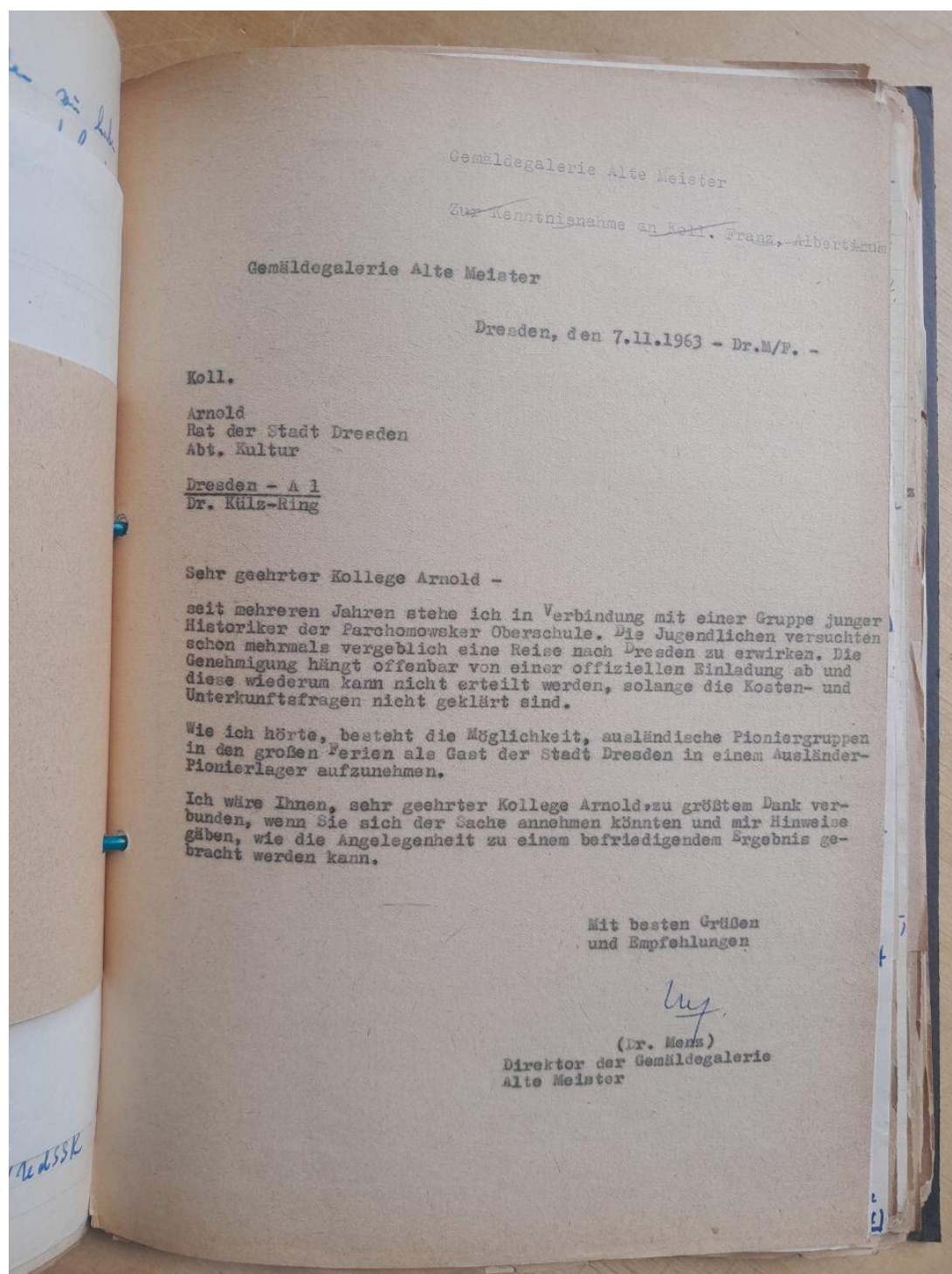

Рис. 11. Лист директора Арнольда Менца до коллеги, 1963 р.
 (SKD-Archiv)

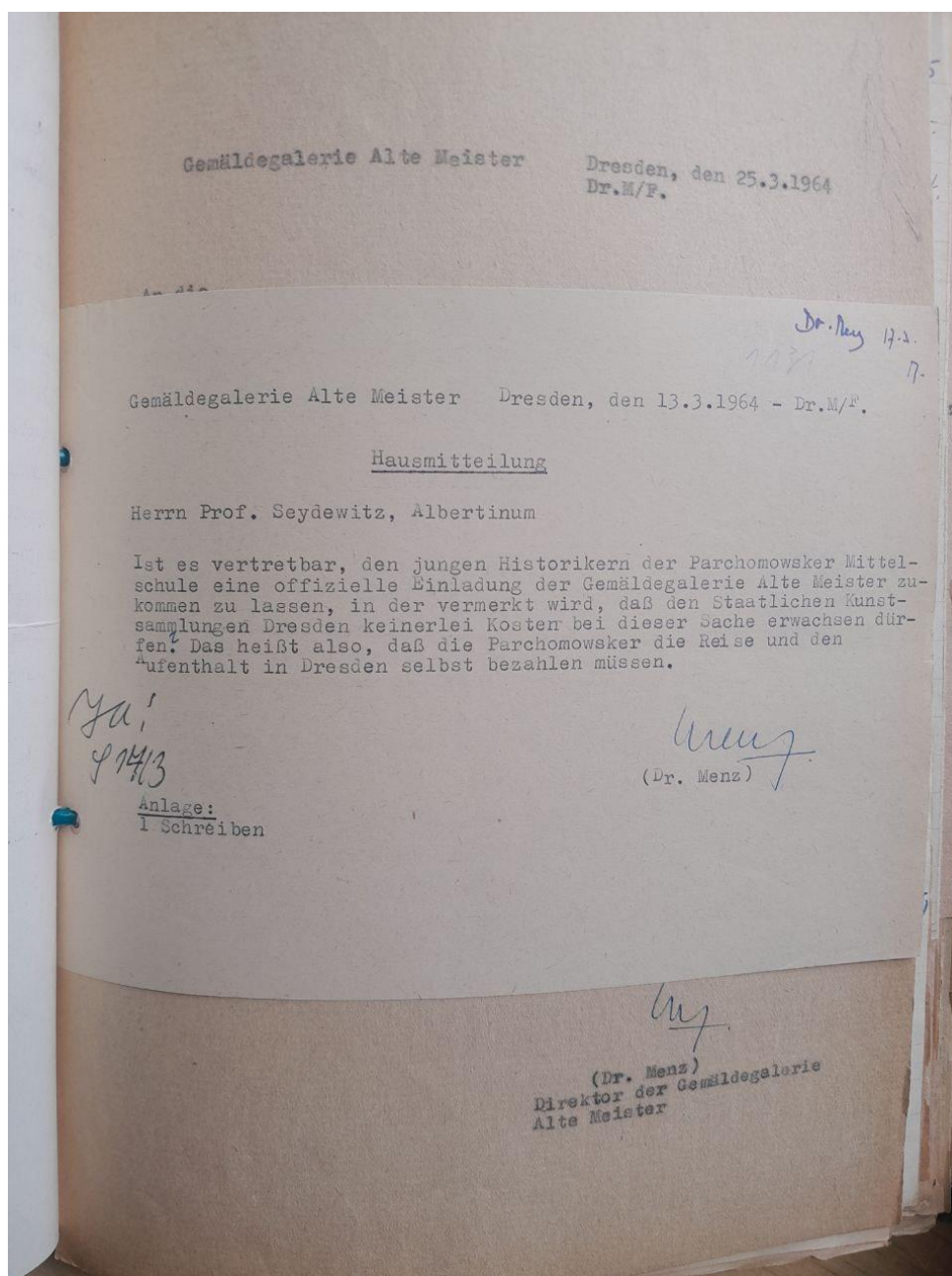

Рис. 12. Відповідь на прохання директора Арнольда Менца про грошове покриття поїздки райдужан до Дрездену, 1964 р.
(SKD-Archiv)

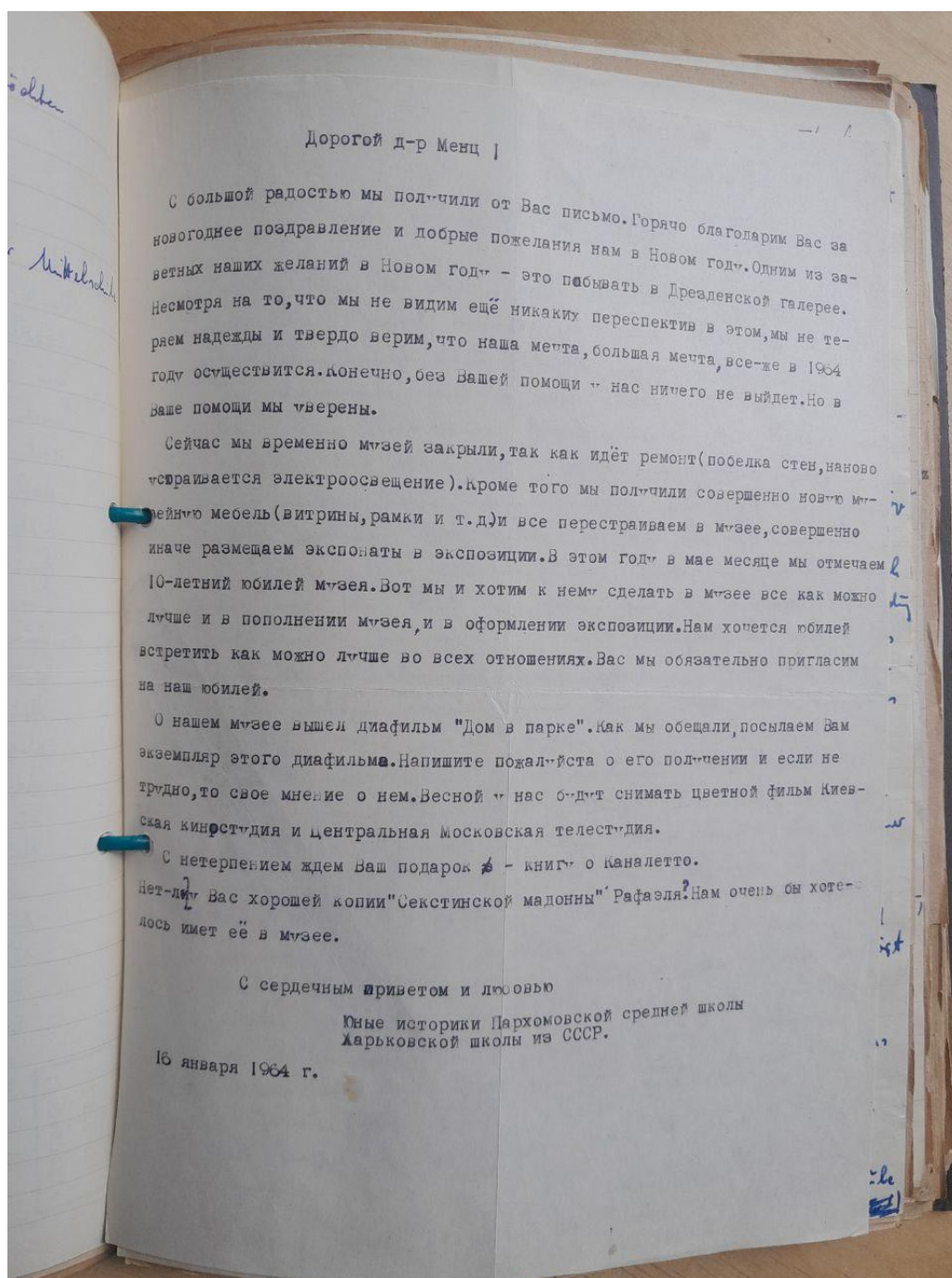

Рис. 13. Лист Пархомівського музею до Арнольда Менца, 1964 р.
(SKD-Archiv)

Рис. 14. Вітальна листівка від Пархомівського музею 1964 р.
(SKD-Archiv)

Рис. 15. Вітальна листівка від Пархомівського музею, 1964 р.
(SKD-Archiv)

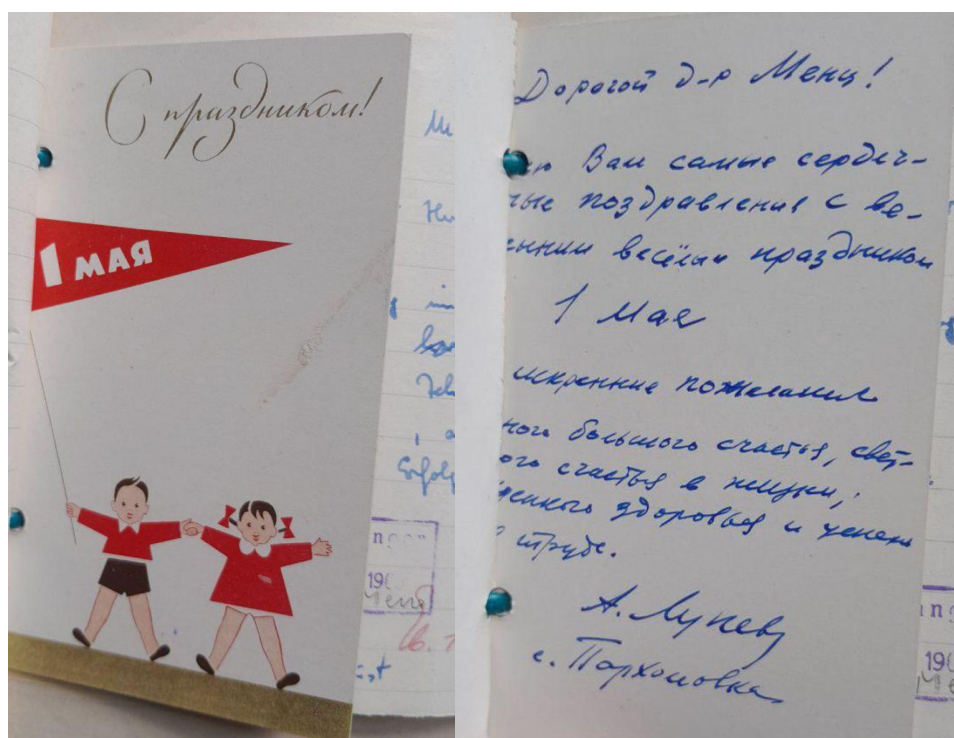

Рис.16,17. Вітальна листівка від Пархомівського музею, 1964 р.
(SKD-Archiv)

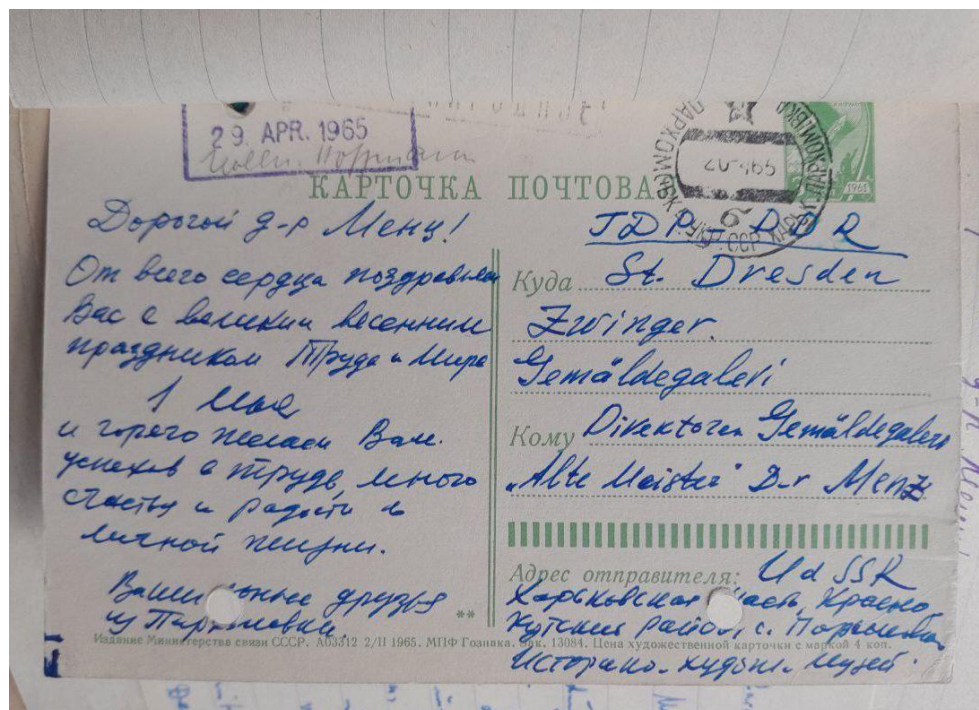

Рис.18. Вітальна листівка від Пархомівського музею, 1965 р.
(SKD-Archiv)

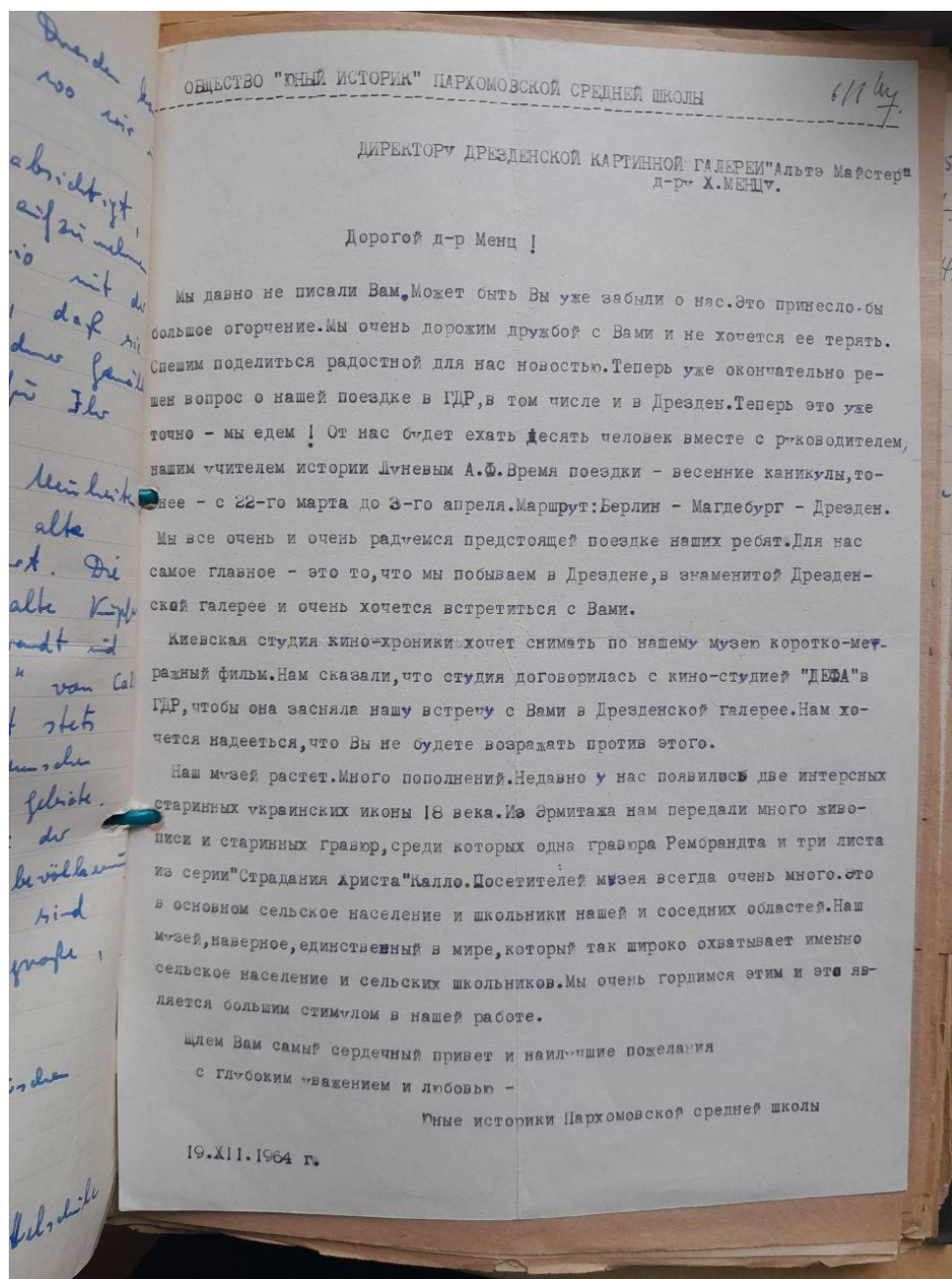

Рис.19. Лист Пархомівського музею до директора Менца щодо програми подорожі до НДР, 1964 р.

(SKD-Archiv)

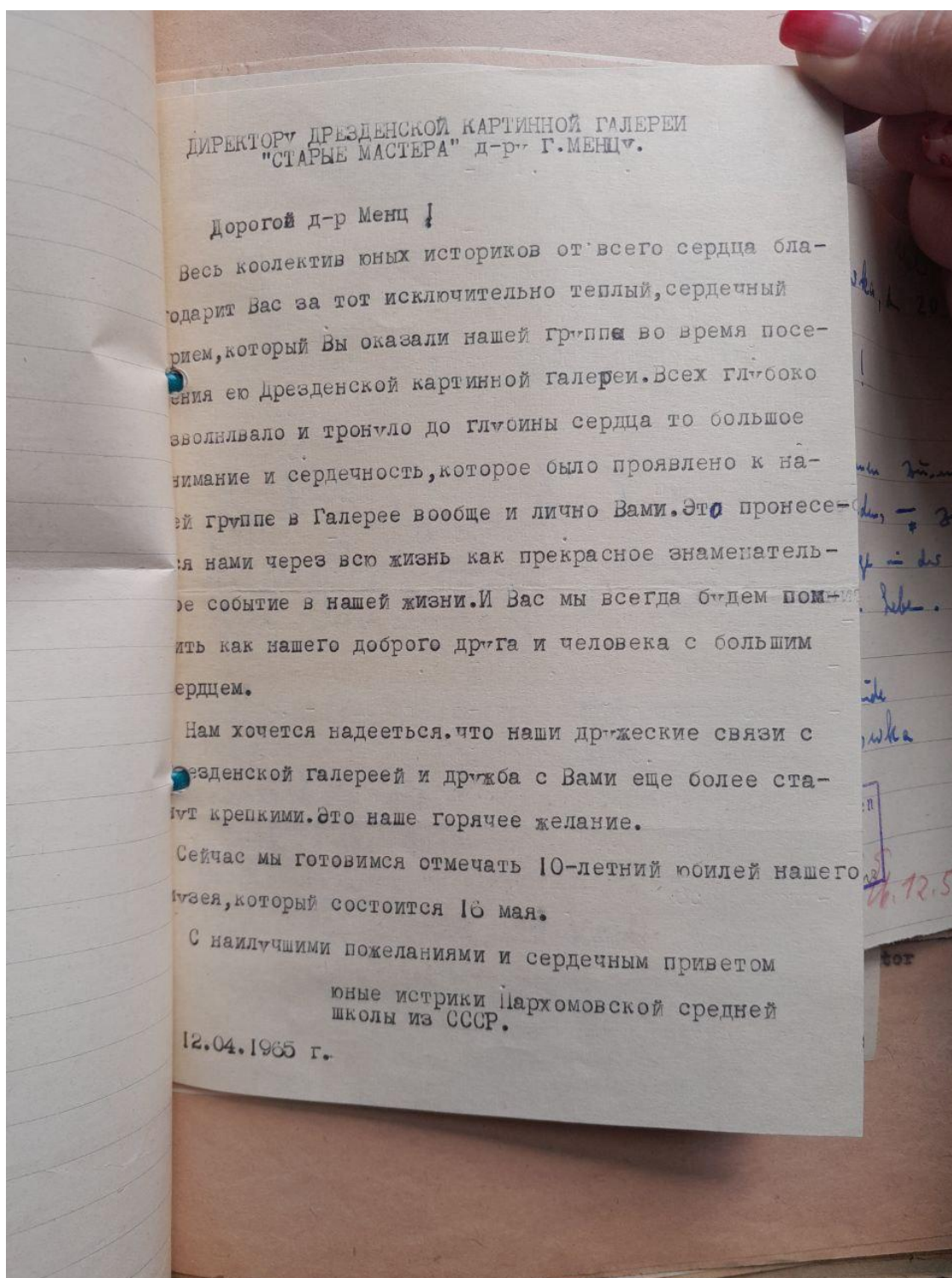

Рис.20. Лист-подяка за подорож до НДР від Пархомівського музею, 1965 р.
(SKD-Archiv)

DG. Prof. Seydewitz
DG. Koll. Dr. Menz
DG. Koll. Dr. Ebert
DG. Koll. Dir. Schmidt
DG. Koll. Dr. habil. Emrich
Moskau, den 23. 1. 1965

7
3/2

Abeschrift/Da

Sehr geehrter Herr Prof. Seydewitz!

Wir wenden uns an Sie auf Empfehlung des Direktors des Puschkin-Museums für bildende Künste, Irena Alexandrowna. Sie teilte uns mit, daß Sie ein großer aufrichtiger Freund unseres Landes sind und unsere Bitte ohne Zweifel erfüllen würden.

Wir sind Journalisten, Drehbuchautoren eines Dokumentarfilmes über die Schüler des ukrainischen Dorfes Parchomowka, die bei sich eine der reichsten ukrainischen Kunstgalerien eingerichtet haben. In ihr befinden sich einige Hundert Originalarbeiten sowie eine spezielle Abteilung für neuzeitliche deutsche Graphik. Ihre Entstehungsgeschichte ist folgende: Der Künstler Faworski, mit dem die Schüler seit zehn Jahren freundschaftlich verbunden sind, machte diese Kunstsammlung, die er mit einer in Leipzig erhaltenen Prämie erworben hatte, zum Geschenk. Die Autographen unter den Kupferstichen waren nicht recht leserlich, und so wandten sich die Schüler an die Dresdener Gemäldegalerie mit der Bitte um Hilfe. Herr Dr. Menz antwortete freundlicherweise, und seit dem Tage besteht ein regulärer Briefwechsel zwischen ihm und den Schülern aus Parchomowka, der einen sehr freundschaftlichen und zugleich sachlichen Charakter angenommen hat.

Ende März dieses Jahres werden nun zehn Schüler aus Parchomowka mit ihrem Geschichtslehrer, dem Initiator des Museums, Afanassij Fedorowitsch Lunjew, in die DDR fahren. Das Hauptziel dieser Reise ist die Dresdener Gemäldegalerie, die sie aus der Ferne sehr gut kennen. In Dresden ist ein Aufenthalt von vier Tagen - vom 30. März bis zum 2. April - vorgesehen. Die Reise nach Dresden soll die Zentralepisode unseres Films darstellen. Aufgenommen wird der Film entweder von einem sowjetischen oder deutschen Kameramann. Diese Frage wird erst später entschieden. Jedoch hat das keinen Einfluß auf unsere eigentliche Bitte. Sie besteht in folgendem:

Wir uns bekannt ist, führt Herr Dr. Schmidt, der Leiter des Kupferstich-Kabinetts, der Dresdener Kunstsammlungen, mit der kunstinteressierten Jugend reguläre, sehr inhaltsreiche Abende durch. Es wäre zu begrüßen, wenn einer dieser Abende in die Aufenthaltszeit unserer Schüler in Dresden fallen könnte und sie teilnehmen könnten an der allgemeinen Diskussion über die Malerei. Dieses Zusammentreffen in sachlicher Atmosphäre wäre als eine der Hauptszenen im Film prädestiniert.

Wir bitten Sie ebenfalls - falls es Ihre kostbare Zeit erlauben sollte - mit den Schülern zusammenzutreffen und ihnen die Möglichkeit zu bieten, in diesen wenigen Tagen das Schönste unter den Kunstschatzen der Dresdener Gemäldegalerie zu sehen. Die Schüler warten seit langem auf einen Besuch in der Galerie, und das wird für sie - Menschen mit Kunstverständnis - ein außerordentliches Ereignis im Leben werden.

Daran, daß die Schüler unbedingt Herrn Dr. Menz treffen werden, besteht wohl kein Zweifel, da sie doch schon lange bekannt sind. Im voraus danken wir Ihnen, Herrn Dr. Menz und Herrn Dr. Schmidt für die Bemühungen, die der Aufenthalt der Schüler in Dresden sicherlich erfordert.

Moskau, SH - 95
Storoi Kasatschij pereulok
d. II, kw. 78

Mit vorzüglicher Hochachtung
Ella Maximowa
Maija Merkel

Рис. 21. Лист до директора Картинної галереї старих майстрів Арнольда
Менца від 23 січня 1965 року.
(SKD-Archiv)

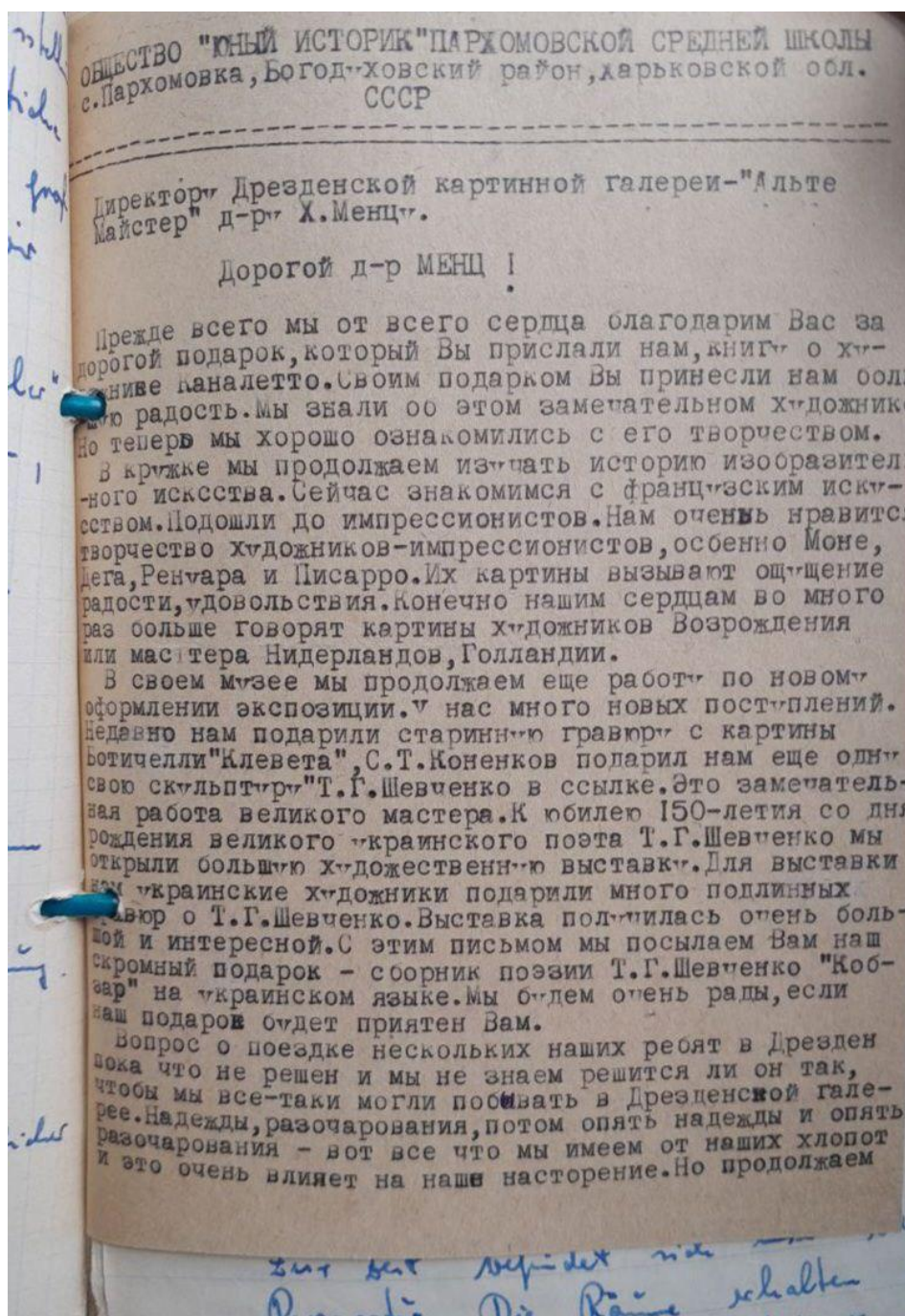

Рис. 22. Лист про подарунок від Пархомівського музею Дрезденській галерії
старих майстрів.
(SKD-Archiv)

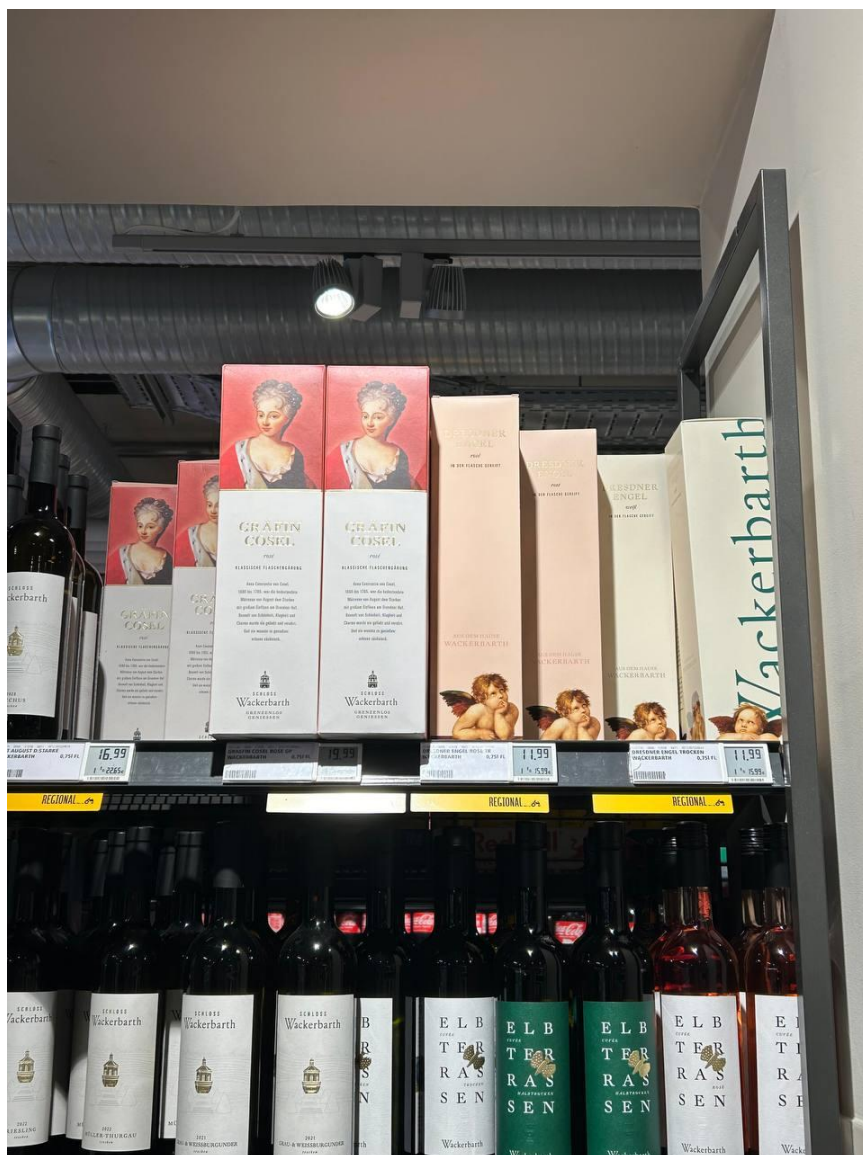

Рис. 23. Твори Картинної галереї старих майстрів у Дрездені в рекламному просторі, 2024. Фото: Олена Омелич.

Рис. 24. Твори Картинної галереї старих майстрів у Дрездені в рекламному просторі, 2024. Фото: Олена Омелич.

Рис. 25. Твори Картинної галереї старих майстрів у Дрездені в рекламному просторі, 2024. Фото: Олена Омелич.

Рис. 26. Твори Картинної галереї старих майстрів у Дрездені в рекламному просторі, 2024. Фото: Олена Омелич.

Рис. 27. Картинна галерея старих майстрів у Дрездені у рекламному просторі, 2024. Фото: Олена Омелич.

Рис. 28. Картинна галерея старих майстрів у Дрездені у рекламному просторі, 2024. Фото: Олена Омелич.

Рис. 29. Картинна галерея старих майстрів у Дрездені у рекламному просторі, 2024. Фото: Олена Омелич.

РЕЗЮМЕ

до дипломної роботи

**«Картинна галерея старих майстрів у Дрездені:
формування колекції та охорона спадщини»**

Омелич Олени Юрїївни

Дипломна робота присвячена дослідженню історії формування колекції Картинної галереї старих майстрів у Дрездені та практик охорони культурної спадщини, якими послуговується галерея. У межах дослідження опрацьовано джерела та наукову літературу, присвячені історії та сучасному стану галереї; простежено процеси становлення та трансформації її колекції від заснування до сьогодні; схарактеризовано основні підходи до збереження культурної спадщини, які практикуються в галереї. Окрему увагу приділено співпраці галереї з різноманітними культурними установами, зокрема Пархомівським історико-художнім музеєм. Дипломна робота складається з трьох розділів. У першому розділі проаналізовано історію створення та подальшого розвитку Картинної галереї старих майстрів у Дрездені. Другий розділ присвячено характерним особливостям формування її колекції. У третьому розділі досліджено практики охорони культурної спадщини, що реалізуються галереєю в реставраційній, культурній, освітній та інших галузях.

Ключові слова: Дрезден, Німеччина, Картинна галерея старих майстрів у Дрездені, музейні цінності, культурна спадщина.

ABSTRACT
of the thesis on the topic
«The Old Masters Picture Gallery in Dresden:
Development of the Collection and Preservation of Heritage»
by Olena Omelych

This thesis investigates the history of the formation of the collection of the Old Masters Picture Gallery in Dresden and examines the institution's cultural heritage preservation practices. The study draws on a broad range of primary sources and scholarly literature addressing both the historical development and the contemporary functioning of the gallery. It traces the evolution and transformation of the collection from its inception to the present day and analyzes the core approaches to heritage preservation adopted by the institution. Particular attention is devoted to the gallery's collaboration with other cultural institutions, with a focus on its partnership with the Parkhomivka Historical and Art Museum. The thesis is structured into three chapters. The first chapter explores the foundation and historical development of the Old Masters Picture Gallery in Dresden. The second examines the key characteristics of the gallery's collection-building strategies. The third analyzes the gallery's practices of cultural heritage preservation, including its work in restoration, cultural programming, and educational outreach.

Keywords: Dresden, Germany, Old Masters Picture Gallery in Dresden, museum collections, cultural heritage.